

**ASKELEITA VOIMAANTUMISEN POLULLA –
TUTKIMUS SIJOITETTUIJEN LASTEN JA NUORTEN SELVIYTYMISESTÄ
JA VOIMAANTUMISESTA**

KATRI EERIKÄINEN
Tampereen yliopisto
Porin yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2014
Ohjaaja Tuija Eronen

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Porin yksikkö

EERIKÄINEN KATRI: Askeleita voimaantumisen polulla – tutkimus sijoitettujen lasten ja nuorten selviytymisestä ja voimaantumisesta

Pro gradu -tutkielma: 65 sivua

Sosiaalityö

Ohjaaja Tuija Eronen

Lokakuu 2014

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten selviytymistä ja voimaantumista. Näkökulmani työssäni on lastensuojelullinen. Se, mihin ongelmiin lastensuojelullisten toimenpiteiden kautta puututaan, heijastaa yhteiskuntamme näkökantoja siihen, mikä on kyseisenä aikakautena sallittua ja mikä on sopimatonta lapsiin kohdistuvaa tai lapsen itsensä toteuttamaa käytöstä. Tutkielman teoriaosuus koostuu selviytymisen ja voimaantumisen käsitteiden määrittelystä ja niitä koskevan tutkimuksen esittelystä. Lisäksi tarkastelen teoriaosuudessa lapsen turvallisen kiintymyksen merkitystä häntä hoitavaan aikuiseen selviytymistä edistävänä tekijänä.

Tutkielmani empiirinen aineisto on luonteeltaan valmis aineisto: Pesäpuu ry:n vuonna 2009 julkaisema tarinakokoelma ”Pinnalla – tarinoita selviytymiseen nuorilta nuorille”. Tutkimuskysymyksenäni tarkastelen, minkälaisia selviytymistä ja voimaantumista ilmentäviä tekijöitä sijoitetut lapset ja nuoret tuovat kirjoittamissaan tarinoissa esille. Tutkimuskysymykseeni olen vastannut laadullisen tutkimuksen keinoin. Analysoin sijoitettujen lasten ja nuorten kirjoittamia selviytymistarinoita käyttämällä analyysitapanani teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Poimin tarinoista esiin taustatietoja tavoitteenani saada selville, mikä lapsen tai nuoren näkökulmasta on ollut syy sijoitukseen. Näiden taustatietojen perusteella vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö ja perheväkivalta näyttävät olevan tällä hetkellä yhteiskunnassamme sellaisia asioita, joihin puututaan lastensuojelullisin keinoin. Toki näidenkin ilmiöiden taustalta löytyy usein esimerkiksi mielenterveysongelmia. Saamieni tutkimustulosten mukaan sijoitettujen lasten ja nuorten selviytymisessä ja voimaantumisessa merkittävää on ollut suhde sijaisperheeseen. Sijaisvanhempien merkitys tuen ja rakkauden antajana näyttää olleen keskeinen selviytymistä edistävä tekijä. Suhteet sekä biologisiin että sijoituksen kautta saatuihin sisaruksiin vertaisina ja kokemusten jakajina ovat olleet myös arvokkaita. Suhteet biologiseen sukuun näyttävät merkittävinä, olivatpa suhteet sitten katkenneet tai vahvasti elossa. Hyvät muistot lapsuudesta, kuten esimerkiksi kohtaamiset ystävällisten lasta auttaneiden ihmisten kanssa, ovat mielessä vielä myöhemminkin. Biologisesta vanhemmasta nuorta saattaa muistuttaa valokuva tai pehmolelu. Moni mainitsee kirjoituksessaan suhteensa menneisyyteen: osa nuorista haluaa muistaa, osa unohtaa. Muutama nuori on turvautunut rukoukseen lohdun tuojana. Kaikessa selviytymisessä punainen lanka näyttää olleen se, että nuori on tullut nähdyksi ja kuulluksi ja löytänyt paikkansa tässä maailmassa osana jotakin yhteisöä, joista tärkein näyttäisi olevan perhe.

Asiasanat: selviytyminen, voimaantuminen, kiintymys, lastensuojelu

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities
Unit of Pori

EERIKÄINEN KATRI: On the way to empowerment – a study of coping and empowerment of children and young people living outside their birth home

Master's thesis: 65 pages
Social work
Supervisor Tuija Eronen
October 2014

This master's thesis focused on the coping/resilience and empowerment of children and young people who have not been able to stay and live with their biological parents for reasons concerning child welfare. If we think about the reasons why children are taken away from their biological parents and set to live in foster care we get information about what our society today sees as unacceptable behavior of the child himself/herself or of the parent.

Coping/resilience, empowerment and safe attachment to the parent or person who takes care of the child were themes viewed in the theoretical part of the thesis. The purpose of this thesis (the actual research) was to find out what kind of things have helped young people who live outside their birth homes to cope and to empower. The research method used was qualitative. I analyzed the research material by means of content analysis. The empirical material used consisted of stories about coping written by children and young people who have lived in foster care. The material has been published in 2009 by organization called Pesäpuu ry with the name "Pinnalla – tarinoita selviytymiseen nuorilta nuorille".

The results showed that the writers view that the reasons why they were sent to live in foster care were substance abuse (mainly alcohol) of the parents and domestic violence. These reasons may though have a lot to do with mental health issues.

A good foster family with parents who support and love the child seems to be an important part of the coping of the child. Also the relationship and shared experiences with biological and other siblings are important. Some kind of relationship with the biological family seems to be important, although there are some young writers who have nothing to do with their biological parents. Memories of good people who helped the child in his/her past life difficulties are something that the writers keep in mind along the way. There also may be some concrete memories; for example a photo or a toy that the child values as a special treasure. Some young writers have found help from praying to God. It seems that no matter what the child's path to coping and empowerment has been it has been extremely important that the child has been seen and heard and able to find his/her special place in the world as a part of some special group. Family seems to be the most important group a child or young person longs to belong to.

Key words: coping, resilience, empowerment, attachment, child welfare

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	3
3 SELVIYTYMINEN JA VOIMAANTUMINEN	7
3.1 Selviytymisprosessi ja tapa selviytyä.....	7
3.2 Empowerment – toimintavoimaa ja omaan elämään vaikuttamista.....	9
4 TURVALLINEN KIINTYMYS SJOITETUN LAPSEN SELVIYTYMISEN EDISTÄJÄNÄ	12
4.1 Lapsen hyväksyvä kohtaaminen.....	12
4.2 Turvallinen vanhempi lapsen ja nuoren selviytymisen tukena	13
4.3 Turvallisuuden tunteen luomisessa huomioitavia asioita.....	15
5 TUTKIMUKSEN KULKU JA TUTKIMUSMENETELMÄT	18
5.1 Tutkimuskysymys	18
5.2 Laadullinen tutkimus.....	18
5.2.1 Laadullinen analyysi	20
5.2.2 Teoriaohjaava sisällönanalyysi	21
5.3 Aineiston valinta ja kuvailu.....	22
5.4 Analyysin eteneminen	25
5.5 Tutkimusetiikka ja laadullisen tutkimuksen luotettavuus	27
6 SELVIYTYMINEN JA VOIMAANTUMINEN LASTEN JA NUORTEN TARINOISSA	30
6.1 Kirjoittajien taustatiedot.....	30
6.2 Selviytymistä ilmentävät tekijät nuorten tarinoissa	32
6.2.1 Sijaisvanhemmat ja sisarukset kiintymyksen kohteina	33
6.2.2 Suhtautuminen biologiseen sukuun selviytymisen edistäjänä	35
6.2.3 Ystävyyssuhteet, seurustelu ja muut merkittävät ihmissuhteet.....	37
6.2.4 Hyvät muistot osana selviytymistä.....	39
6.2.5 Häpeästä ja syyllisyydestä irtipäästäminen	41
6.2.6 Turvallisuuden tunteen rakentuminen ja perustarpeiden tyydyttyminen	43
6.2.7 Eteenpäin vievä tekeminen ja onnistumisen tunteet	47
6.2.8 Uskallus kertoa ongelmista välittävälle aikuiselle	49
6.3 Voimaantuminen nuorten tarinoissa.....	50
6.3.1 Vastoinkäymiset voimavarana	51
6.3.2 Tulevaisuudenusko ja kiitollisuus	53
6.4 Yhteenveto	54
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	57
LÄHTEET	61

1 JOHDANTO

*”Kukaan meistä ei pysty valitsemaan omia lähtökohtiaan,
vaan synnymme omien äitiemme ja isiemme lapsiksi.
Saamme eväät elämäämme omilta vanhemmiltamme.
Toisen eväät saattavat joskus olla riittämättömät ja
tällöin elämä saattaa kolhia pientä kulkijaa.”* Pieni poika

Tarkastelen sosiaalityön pro gradu -tutkielmassani sijoitettujen lasten ja nuorten selviytymistä ja voimaantumista. Haluan saada lisää tietoa siitä, mistä selviytyminen ja voimaantuminen rakentuvat, jotta voin työssäni tukea sosiaalityön asiakkaiden selviytymistä. Erityisesti mielenkiintoni kohdistuu lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten selviytymisen tukemiseen. Tarja Pösön (2007, 76–77) mukaan lastensuojelussa lähtökohtana on aina jokin ongelma ja lastensuojelu voidaankin nähdä yhteiskunnallisena reaktiona, jonka keinoin säädellään lapsuutta ja perhe-elämää. Tämänkaltaisessa ajattelutavassa kyse on siitä, että lapsuuden sosiaalisten ongelmien nähdään viestivän niistä asioista, joita yhteiskunnassa pidetään sopimattomana. (Mt., 76–77.) Lastensuojelun pääasiallinen tehtävä on edistää lapsen tasapainoista kehitystä ja hyvinvointia sekä turvata lapselle jatkuvat ihmissuhteet (Lastensuojelulaki 2007, 4 §).

Tutkielmani teoriaosassa käsitelen lastensuojelun sijaishuoltoa sekä selviytymistä, voimaantumista ja lapsen turvallisen kiintymyksen merkitystä häntä hoitavaan aikuiseen. Näitä teemoja käsitelen luvuissa kaksi, kolme ja neljä. Lähtökohtaisesti uskon, että selviytymisellä ja voimaantumisella on yhtymäkohtia. En kuitenkaan pidä niitä oletusarvoisesti synonyymeinä, mikä onkin syy siihen, että olen tutkielmassani päätenyt käsittelemään sekä voimaantumista että selviytymistä ja niiden merkityksiä. Tarkastelen tutkielmassani erityisesti yksilötason selviytymistä ja voimaantumista. Voimaantuminen liittyy ihmisen hyvinvointiin (Siitonen 1999, 13–14) samoin kuin selviytyminen elämän eteen tuomista vastoinkäymisistä. Lapsen turvallinen kiintymys häntä hoitavaan aikuiseen on lapsen

kehitykselle merkittävää (Hughes 2011) ja olenkin päätenyt tarkastelemaan myös tätä teemaa omassa tutkielmassani, jossa keskiössä ovat kasvavat lapset ja nuoret.

Tutkimuksen kulun ja tutkimusmenetelmät esittelen luvussa viisi, minkä jälkeen siirryn tulosten esittelyyn ja lopuksi tekemiini johtopäätöksiin. Tutkielmani empiirinen aineisto koostuu kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten kirjoittamista selviytymistarinoista. Tutkimuskysymyksenäni tarkastelen, minkälaisia selviytymistä ja voimaantumista ilmentäviä tekijöitä kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret tuovat kirjoittamisissaan tarinoissa esille. Tutkimuskysymykseeni vastaan teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Pro gradu - tutkielmani liittyy laajemmassa kontekstissa myös lapsi- ja nuorisotutkimuksen kenttään, joskin keskityn tutkielmassani erityisesti lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten elämään. Vaikka kyseessä ei ole narratiivinen tutkimus, tutkielmani on osin myös tarinallinen elämänmuutostutkimus, jossa tarkastellaan sitä, miten ihmiset selviytyvät haastavistakin elämänmuutoksista muovaamalla tapahtumille annettuja merkityksiä (Hänninen 1999, 73).

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

Pohjoismaisessa järjestelmässä on sosiaalityön kautta mahdollisuus estää ihmisten ongelmien pahenemista ja edistää ihmisten selviytymistä vaikeissa elämäntilanteissa jo ennen viimesijaista puuttumista. Lastensuojelu edustaa pohjoismaisessa mallissa sosiaalityön toiminnallista suuntautumista. Se määrittyy Suomessa usein viimesijaiseksi toiminnaksi, joskin ennaltaehkäisevä lastensuojelullinen näkemys on Suomessa viime aikoina vahvistunut. (Raunio 2009, 210–212.) Kokonaisuutena lastensuojelu voidaan nähdä niin näköalapaikkana lasten, nuorten ja lapsiperheiden ongelmiin kuin hyvinvointikoneiston toimintaankin (Bardy, Salmi & Heino 2001, 89). Suomessa lastensuojelu on sekä palvelua että kontrollia ja sen ominaisuuteeseen kuuluu niiden samanaikaisuus. Lastensuojelu on yhtäaikaan lapsille ja lapsiperheille tarkoitettu palvelu sekä puuttumista yksityisiin vanhemmuus- ja perhesuhteisiin. (Pösö 2007, 65.)

Siihen, että lapsi tai nuori päätyy asumaan syntymäkotinsa ulkopuolelle, ei ole olemassa yhtä ainoaa reittiä, vaan jokainen tapaus on omanlaisensa. Lapsi voi olla sijoitettu kotinsa ulkopuolelle asumaan esimerkiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä. Lapsi voi asua syntymäkotinsa ulkopuolella myös yksityisesti. (Saastamoinen 2010, 4.) Avohuollon tukitoimilla tarkoitetaan perheille suunnattuja palveluja, jotka tukevat lapsia ja vanhempia heidän omassa elinpiirissään ja lähtökohtana on perheiden kanssa tehtävä yhteistyö (Lastensuojelu.info 2014).

Tähän teemaan liittyy tiiviisti käsite sijaishuolto. Sijaishuolto käsitteenä ei kuitenkaan pidä sisällään kaikkia tilanteita, joissa lapsi on sijoitettuna kotinsa ulkopuolelle asumaan eikä sijaishuollon käsite ole sidottu pelkästään tilanteeseen, jossa lapsi on otettu huostaan. (Saastamoinen 2010, 4–5). Huostaan lapsi on otettava silloin, kun puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Lisäksi huostaanottoon on ryhdyttävä, jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Ennen huostaanottoa selvitetään

kuitenkin mahdollisuus tukea tilannetta avohuollon tukitoimin. Huostaanoton aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä näiden toteuttamiseksi tarpeelliseksi katsotusta opetuksesta ja terveydenhuollosta. (Lastensuojelulaki 2007, 40 § & 45 §.)

Lapsen sijaishuolto tarkoittaa huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuollon erilaisia muotoja ovat perhehoito, ammatillinen perhekoti tai laitoshuolto. Toisinaan sijaishuolto voi käsittää myös jonkin muun kuin edellä mainitun kaltaisen lapsen tarpeiden mukaisen hoidon. (Lastensuojelulaki 2007, 49 §; Saastamoinen 2010, 4–5.) Sijaisperheestä puhuttaessa tarkoitetaan perhehoitoa antavaa perhettä, johon on lastensuojelullisista syistä sijoitettu asumaan perheen ulkopuolinen lapsi. Sijaisperhe toimii kasvualustana lapselle ja tuon perheen vanhemmat on koulutettu ja hyväksytty tehtäviinsä. Sijaisperheen vanhempia voidaan kutsua sijaisvanhemmiksi tai heitä voidaan kutsua myös perhehoitajiksi. (Lastensuojelu.info 2014.) Sijaishuollon aikana lapselle tulee turvata hänen kehityksensä kannalta tärkeät ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä ihmisiä ja pitää näihin yhteyttä myös sijaishuollon aikana. Tiettyjen edellytysten täytyessä yhteydenpitoa voidaan rajoittaa. (Lastensuojelulaki 2007, 54 § & 62 §.) Sijaishuollon yhteydessä törmää usein myös termiin jälkihuolto. Jälkihuollosta puhuttaessa tarkoitetaan lapselle tai nuorelle sijaishuollon päättymisen jälkeen tarjottavaa tukea. Jälkihuolto on järjestettävä sekä huostaanottoon liittyvän sijaishuollon päättymisen jälkeen että avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen tiettyjen reunaehtojen täytyessä. (Lastensuojelulaki 2007, 45 §.)

Vuoden 2012 aikana Suomessa oli kodin ulkopuolelle sijoitettuna yhteensä 17 840 lasta ja nuorta, mikä oli 1,6 % enemmän kuin vuonna 2011. Poikia oli sijoitettuna tyttöjä enemmän ja huostaan otettuja lapsia oli vuonna 2012 yhteensä 10 675. Uusien huostaanottojen määrä väheni vuodesta 2011; vuonna 2012 uusia huostaanottoja tehtiin 143 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Sijaisperheisiin oli sijoitettuna yhteensä puolet vuoden 2012 lopulla huostassa olleista lapsista ja edelleen sijaisperheisiin sijoitetuista lapsista 11 % oli sijoitettuna sukulais- tai läheisperheisiin. (Lastensuojelu 2012.)

Michael Ungar (2005, 423–444) on tutkinut pohjois-amerikkalaisten lasten, jotka on sijoitettu asumaan pois biologisten vanhempiensa luota muun muassa vanhemman väkivallan ja laiminlyöntien vuoksi, selviytymistä. Hän on havainnut, että apua tarvitsevilla lapsilla on usein kyky löytää tiensä palvelujen piiriin joko suoraan tai välillisesti niin, että esimerkiksi lapsen ongelmakäyttäytyminen saattaa itse asiassa edistää lapsen pääsyä tämän tarvitsemien palvelujen piiriin. Ungar toteaaakin, että lapsia auttaaksemme olisi syytä yhä enemmän kääntyä heidän itsensä puoleen ja yrittää ymmärtää lasten tarpeita heistä itsestään käsin. Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen on lapsen selviytymisen kannalta yhtä tärkeää kuin se, minkälaisien palvelujärjestelmien ympäröimänä ja minkälaisessa kulttuurissa lapsi elää. (Mt., 423–444.)

Sijaishuollossa lapsen on tärkeä tulla hyväksytyksi ja saada osakseen turvaa, hellyyttä ja huolenpitoa. Lisäksi on pidettävä huolta siitä, että lapsi tulee kuulluksi ja että hän tuntee tulevansa ymmärretyksi. Kunkin lapsen mahdolliset erityistarpeet tulee huomioida ja lapsen normaalia kehitystä on pyrittävä tukemaan. Aikuisen läsnäolo on lapselle merkittävää ja tärkeää on myös, että lasta kannustetaan niin koulunkäynnissä, harrastuksissa kuin kuntoutumisessakin. Lisäksi lapsen tulisi saada kannustusta erilaisissa hänen tulevaisuuteensa liittyvissä valinnoissa. Lapsen on hyvä saada kokea onnistumisen kokemuksia ja tukea tätä myönteisen minäkuvan rakentumisessa. Sijaishuollossa lapselle opetetaan rajojen ja sopimusten tekemistä ja noudattamista niin, että hän oppii kantamaan vastuuta itsestään ja rajaamaan omaa toimintaansa. Lasta on tuettava myös ristiriitojen rakentavassa selvittämisessä ja anteeksi antamisen ja pyytämisen opettelussa unohtamatta läheisten ja myönteisten ihmissuhteiden luomisen ja ylläpitämisen merkitystä. Sijaishuollossa on tärkeää luoda lapselle kokonaisvaltainen turvallisuuden tunne. (Saastamoinen 2010, 3.) Toki edellä mainitut seikat ovat tärkeitä kaikille lapsille, mutta sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa toimiessa näihin asioihin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Tuuli Lamponen (2011) on omassa pro gradu -tutkielmassaan käyttänyt samaa tutkimusaineistoa kuin mitä olen itse käyttänyt. Hän on tarkastellut narratiivisen analyysin keinoin kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten tunnekokemuksia sijoitusprosessin aikana ja löytänyt nuorten tarinoista kolmen tyyppisiä tunnenarratiiveja: positiivisia, negatiivisia ja välitilan tunnenarratiiveja. Lamposen tutkimustulosten mukaan nuorten kirjoituksissa ilmeni useita erilaisia tunteita ja tunneilmaisuja, joista helpommin havaittavissa olivat viha, kiukku,

ilo, suru ja sääli. Lisäksi hän on tullut tarinoita tulkitessaan siihen johtopäätökseen, että tarinoille oli leimallista se, että ne sisälsivät samanaikaisesti sekä positiivisia että negatiivisia tunneilmaisuja ja joitakin, jota ei selkeästi pystynyt tulkitsemaan joko negatiiviseksi tai positiiviseksi. (Lamponen 2011, 1 & 31–59.) Samanaikaiset negatiiviset ja positiiviset tunnekokemukset sijoitusprosessin aikana ovat hyvinkin ymmärrettäviä: onhan kyseessä paljon ristiriitaisia tunteita herättävä elämänmuutos.

3 SELVIYTYMINEN JA VOIMAANTUMINEN

3.1 Selviytymisprosessi ja tapa selviytyä

Ofra Ayalon (1995, 12) toteaa, että selviytyminen voidaan nähdä prosessina, johon kuuluu fyysistä tai psyykkistä uhkaa vähentävä tai poistava toiminta. Tavoitteena selviytymisprosessissa on auttaa itseä ja muita tilanteen hallitsemisessa. Jotta yksilö kykenisi voittamaan elämän eteen tuomat vaikeudet, häneltä vaaditaan niin fyysisten kuin henkistenkin voimavarojen käyttöönottoa unohtamatta sosiaalisten tukiverkoston hyödyntämistä. Toivo, rohkeus, neuvokkuus ja halu saattaa elämänsä uuteen järjestykseen ovat asioita, joiden kautta vaikeat ja stressaavat elämäntilanteet voidaan saada muutettua uusiksi voimanlähteiksi. Näitä voimanlähteitä voidaan käyttää inhimillisen kasvun mahdollisuuksina. Mikä tahansa merkittävä elämänmuutos saattaa aiheuttaa henkistä painetta, koska tällaiset muutokset horjuttavat aiemmin saavuttamaamme tasapainoa ja tottumuksia, kun taas uudet olosuhteet asettavat ihmisen mukautumiselle lisävaatimuksia ja saattavat ylittää hänen voimavaransa. (Mt., 10–12.)

Ayalon (1995, 12) määrittää selviytymisen olevan aktiivista toimintaa kohti uutta, minkä vastakohtana voidaan nähdä passiivinen suhtautuminen elämässä tapahtuviin asioihin. Hänen mukaansa selviytyminen ankkuroituu vankasti todellisuuteen, vaikkakin ihminen saattaa käyttää mielikuvitusta apunaan pyrkiessään selviytymään jostakin haastavasta tilanteesta. Erilaisten stressiä tuottavien tilanteiden realistinen arviointi auttaa kohtaamaan ongelmat sen sijaan, että ihminen kieltäisi niiden olemassaolon. (Mt., 12.) Toisaalta kieltäminen ja torjuntakin ovat tapoja reagoida vaikeisiin elämäntilanteisiin (Jakobson & Wiegand 1995, 15), joten voinee ajatella, että mitään yhtä oikeaa tapaa selviytyä ei ole olemassa, vaan selviytyminen riippuu pitkälti yksilöstä ja tilanteesta, jossa hän on, ja siitä, minkälaiset selviytymiskeinot kussakin tilanteessa on mahdollista ottaa käyttöön.

Richard S. Lazarus ja Susan Folkman (1984, 141) ovat määritelleet selviytymisen kognitiivisten ja käyttäytymiseen perustuvien pyrkimysten kautta tapahtuvaksi yritykseksi hallita sellaisia ulkoisia tai sisäisiä vaateita, jotka ylittävät ihmisen voimavarat. Selviytymistavat taas voidaan jakaa tunnekeskeisiin ja ongelmakeskeisiin tapoihin.

Tunnekeskeisiä selviytymistapoja ovat esimerkiksi välttely, vähättely ja etäännyttäminen. Henkilö saattaa myös pyrkiä muuttamaan ajatuksiaan tapahtumasta, vaikka tapahtunutta itsessään ei saisi enää muutettua. Ongelmakeskeisissä selviytymistavoissa ihminen pyrkii muuttamaan tilanteen, jonka hän kokee uhkaavaksi. Tämän hän voi tehdä esimerkiksi pohtimalla vaihtoehtoisia ratkaisuja tilanteeseen ja valitsemalla niistä jonkun. Tunne- ja ongelma-keskeiset selviytymistavat voivat tilanteesta riippuen joko täydentää toisiaan tai hidastaa toinen toistensa toimivuutta. (Mt., 150–153.)

Myös Marjatta Jakobson ja Eira Wiegand (1995, 15) toteavat, että ihmisillä on käytössä erilaisia puolustus- ja suojautumiskeinoja, jotka auttavat selviytymään elämän eteen tuomissa haasteissa. Kieltäminen, torjuminen ja taantuminen ovat tapoja reagoida vaikeisiin tilanteisiin. Kieltäminen suojautumismekanismina tarkoittaa sitä, että ihminen sulkee silmänsä epämiellyttävältä asialta ja kieltää sen olemassaolon. Ahdistava asia voidaan tässä yhteydessä nähdä päinvastaisessa valossa. Kipeä ero ihmissuhteesta voidaan esimerkiksi kuitata ryntäämisellä uuteen suhteeseen ja jättää kipua aiheuttanut asia käsittelemättä. Torjumisen yhteydessä ikävästä asiasta, esimerkiksi läheisen menetyksestä, ei suostuta puhumaan ja ihminen käyttäytyy kuin mitään ei olisi tapahtunut eikä ihminen myönnä edes itselleen omaa suruaan ja ahdistustaan. Taantuminen voi merkitä vetäytymistä tuskallisesta tilanteesta nykyhetkessä ja takertumista lapsenomaisesti läheisiin ja auttajiin turvan ja hoivan toivossa. Myös tilanteesta pakeneminen, toisten vähättely, vahingonilo ja mustamaalaus saattavat viestiä pyrkimyksestä suojautua. Samoin päihteidenkäyttö ja päiväunelmointi voivat olla pyrkimyksiä olla kohtaamatta arkipäivän ahdistavaa todellisuutta. (Mt., 15–17.)

Suojautumiskeinojen käyttö on osa elämää ja kaikki käyttävät niitä joissakin tilanteissa. Väliaikaisena toimintana ne auttavat ihmistä selviytymään. Lisäksi niiden käyttö auttaa säilyttämään henkisen tasapainon. Kuitenkin silloin, jos ihminen turvautuu tällaisiin toimintatapoihin jatkuvasti ja käyttää aina samoja keinoja, ne saattavat muuttua vahingollisiksi, koska ne rajoittavat ja vääristävät tällöin elämänpiiriämme. Niistä saattaa muodostua pysyviä suojarakennelmia itsetunnonllemme ja niistä tulee eräänlainen suojamuuri todellisuutta vastaan, jolloin oman itsen rehellinen ja realistinen arviointi vaikeutuu. Samalla vaikeutuu kykymme tunnistaa omia todellisia tunteitamme ja asenteitamme, mikä taas olisi edellytys muutokselle. Suojamuurien pettäessä ihminen saattaa muuttua lannistuneeksi ja

välinpitämättömäksi ja masentua. Pitkäkestoinen masennus voidaankin nähdä omanlaisenaan suojautumiskeinona itseä ja ulkomaailmaa vastaan. (Jakobson & Wiegand 1995, 17.)

3.2 Empowerment – toimintavoimaa ja omaan elämään vaikuttamista

Voimaantuminen (engl. empowerment) on yksi sosiaalityön keskeisistä käsitteistä. Tämän lähestymistavan kautta yhteiskunnan vaiennetut äänet tulevat kuulluksi. Voimaantuminen edistää ihmisten tunnetta siitä, että he todella hallitsevat omaa elämäänsä sekä auttaa heitä löytämään tapoja toimia yhteiskunnan jäsenenä. Voimaantumiselle ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä käsitteen määrittelyä, pitkälti siksi, että se on niin kontekstisidonnainen ilmiö ja sen käyttäminen eri asiayhteyksissä vaatii tarkempaa määrittelyä. (Törrönen, Borodkina, Samoylova & Heino 2013, 1.) Voimaantumisen käsitteen määrittely vaihtelee myös tieteenaloittain. Lisäksi voimaantuminen voidaan suomentaa monin eri tavoin, kuten esimerkiksi sanoilla valtauttaminen ja valtautuminen. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 3–13.) Ilmari Rostila (2001, 41) avaa tavoitelähtöistä sosiaalityötä käsittelevässä teoksessaan englanninkielisen termin *empowerment* sanoilla ”toimintavoiman kasvattaminen”. Mainittakoon, että voimaantumisesta puhutaan ja kirjoitetaan paljon myös työyhteisöjen kehittämisen ja työssäjaksamisen edesauttamisen yhteydessä (ks. esim. Heikkilä & Heikkilä 2005).

Voimaantuminen ei ole pelkkä yksilötason ilmiö, vaan sillä tarkoitetaan myös poliittisia toimia yhdenvertaisuuden ja solidaarisuuden edistämiseksi yhteiskunnassa. Tämä taas merkitsee sitä, että yksilöillä on mahdollisuus toimia yhteiskunnassa ja vaikuttaa päätöksiin, jotka koskevat heidän elämäänsä. Asiantuntijan rooli on edistää vastavuoroista dialogia palvelujärjestelmien ja kansalaisten välillä, unohtamatta perheen ja läheisten ihmissuhteiden merkitystä hyvinvoinnin ja tuen lähteenä. Voimaantumisella on vahva yhteys arjen ongelmien ennaltaehkäisyyn: on tärkeää toimia ongelmien ehkäisemiseksi ajoissa ennen kuin ongelmat muuttuvat vakaviksi yhteiskunnan tasolla. (Törrönen ym. 2013, 1.)

Sosiaalityössä voimaantumista tukeva lähestymistapa keskittyy toimijaan. Asiakkaan voimaantuminen sosiaalityön lähtökohtana liittyy ajatukseen sosiaalisesta ennaltaehkäisevyydestä; asiakkaiden kannustaminen aktiiviseen toimijuuteen ja heidän

tukemisensa uusien taitojen kartuttamisessa on olennainen osa tämänkaltaista ehkäisevää sosiaalityötä. (Borodkina, Törrönen & Samoylova 2013, 25–26.) Sosiaalityön käytännöissä voimaantuminen voi koskea niin yksilöitä, ryhmiä, yhteisöjä kuin organisaatioitakin (mt., 23).

Juha Siitonen (1999, 157–158) on tarkastellut voimaantumista väitöskirjassaan, jossa hän on hahmotellut yleistä formaalia voimaantumisteoriaa, jota hän arvioi voitavan soveltaa esimerkiksi vammaisten, syrjäytyneiden, pitkäaikaissairaiden ja työttömien voimaantumisen tukemisessa. Tuossa teoriassa hän jakaa voimaantumisen osaprosessit päämääriin, kykyuskomuksiin, kontekstiuskomuksiin ja emootioihin. Hän mainitsee soveltaneensa tähän jaotteluun Martin E. Fordin motivoivien järjestelmien teoriaa (ks. Martin E. Ford 1992). Päämäärät pitävät sisällään toivotut tulevaisuudentilat, vapauden ja arvot. Kykyuskomukset viittaavat minäkäsitykseen, itseluottamukseen ja itsearvostukseen, tehokkuuskomuksiin ja itsesääteelyyn sekä vastuuseen. Kontekstiuskomukset koostuvat hyväksynnästä, arvostuksesta, luottamuksesta ja kunnioituksesta, toimintavapaudesta ja autenttisuudesta sekä yhteistoiminnasta, kollegiaalisuudesta ja tasa-arvoisuudesta. Emootioilla tarkoitetaan tässä yhteydessä säätelevää ja energisoivaa toimintaa, positiivista latausta, toiveikkuutta, onnistumista ja epäonnistumista sekä eettisyyttä. Siitonen toteaa, että ”Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, jota jäsentävät päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot sekä näiden keskinäiset merkityssuhteet.” (Siitonen 1999, 157–158.) Voimaantuminen liittyy tiiviisti ajatukseen ihmisen hyvinvoinnista. Tilana voimaantuminen ei ole luonteeltaan pysyvä. Voimaantumista voidaan tukea hienovaraisilla toimenpiteillä, joita ovat esimerkiksi avoimuus, toimintavapaus ja rohkaiseminen sekä pyrkimys turvallisuuteen, luottamukseen ja tasa-arvoisuuteen. (Mt., 6.)

Minna Kivipelto ja Tuija Kotiranta (2011, 122–128) ovat tutkineet valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin mittareita aineistonaan 25 kansainvälistä tieteellistä artikkelia. Aineiston he ovat hakeneet elektronisten tietokantojen avulla hakusanoinaan ensimmäisessä haussa ”empowerment” ja ”measure” ja toisessa haussa hakusanojen joukossa oli myös ”social work”. He ovat analyysissään tarkastelleet, mitä yhtäläisyyksiä ja eroja valtaistumisen käsitteen teoreettisella määrittelyllä ja operationalisoinnilla on verrattaessa sosiaalityötä muihin tieteenaloihin. Sosiaalityötä koskevissa tieteellisissä kansainvälisissä artikkeleissa valtaistuminen sai osakseen eniten seuraavanlaisia määrittelyjä: ”Hyvä itsetunto, itsevarmuus, hyvä minäidentiteetti, itsearvostus ja hallinnan tunne” ja ”Resurssit, niiden käyttö, hallinta ja

pääsy”. Resursseilla he viittaavat tutkimuksessaan sekä sosiaalisiin että taloudellisiin resursseihin ja erilaisten tukijärjestelmien hyödyntämiseen. (Kivipelto & Kotiranta 2011, 122–128.)

Voimaantuminen liittyy myös kumppanuussuhteeseen perustuvaan osallistavaan sosiaalityöhön. Kirsi Juhila (2006, 118) toteaa, että kumppanuussuhteeseen perustuvaa sosiaalityötä voidaan luonnehtia osallistavaksi ja tämä osallistaminen käsittää sosiaalityön molemmat osapuolet; sekä työntekijän että asiakkaan. Osallistavassa sosiaalityössä keskeisenä tavoitteena on täysivaltainen kansalaisuus, jossa sekä työntekijä että asiakas ymmärretään täysivaltaisiksi kansalaisiksi. Tämänkaltaisessa sosiaalityössä vahvistetaan asiakkaan osallisuutta omaan elämäänsä lähtökohtana asiakkaan itse esiin tuoma tieto. Osallisuuden kokemuksessa tärkeää on, ei vain se, että kuunnellaan, mitä toinen sanoo, vaan myös se, että toinen tulee aidosti kuulluksi ja vakavasti otetuksi. Vaikka osallistava sosiaalityö on interventio eli väliintulo asiakkaan elämään, niin kuin kaikki sosiaalityö, tuo interventio tehdään osallistavassa otteessa ja asiakkaan kansalaisuutta vahvistaen. Esimerkkinä kansalaisuutta vahvistavasta väliintulosta voidaan mainita pyrkimys rohkaista passiivisesti elämäänsä ja mahdollisuuksiinsa suhtautuvaa sosiaalityön asiakasta löytämään toisenlaisen orientaation elämäänsä. Voimaantuminen, josta Juhila tosin käyttää termiä valtautuminen, on keskeinen osallistavan sosiaalityön toteuttamisen väline ja intervention tapa. (Mt., 118–120.)

4 TURVALLINEN KIINTYMYS SJOITETUN LAPSEN SELVIYTYMISEN EDISTÄJÄNÄ

4.1 Lapsen hyväksyvä kohtaaminen

Daniel Hughes on erikoistunut hoitamaan lapsia sekä heidän perheitään ja hän on työssään keskittynyt erityisesti kiintymystraumojen hoitamiseen. Kiintymysteorian kantaisäksi ja -äidiksi hän nimeää Mary Ainsworthin ja John Bowlbyn. (Hughes 2011, 9–19.) Niin sanottu kiintymyssuhdehäiriö liittyy kotinsa ulkopuolelle sijoitettujen lasten kohdalla usein alkuperäisiin sijoituksen ja mahdollisen huostaanoton perusteisiin, jolloin lapsen ja biologisten vanhempien välille ei ole muodostunut lapseen ja lapsen hoitoon kohdistuneiden laiminlyöntien vuoksi kiinteää rakkaudellista ja luottamuksellista suhdetta (Arkimies 2008, 253). Hughes on luonut vuorovaikutteisen kehityspsykoterapian (DDP eli Dyadic Developmental Psychotherapy), jonka avulla hoidetaan traumaperäisiä kiintymyssuhdehäiriöitä ja vaikeita traumoja (Becker-Weidman 2013, 8). Hughesin tavassa hoitaa esimerkiksi kotinsa ulkopuolelle sijoitettuja lapsia, keskiöön nostetaan lasten tunnevuorovaikutus ja arjen kiintymiskohteet eli ihmiset, joiden kanssa lapsi arkeaan jakaa. Myös Arthur Becker-Weidman on osaltaan kehittänyt tätä Hughesin luomaa menetelmää, jossa lasten ja nuorten selviytymisen edistämiseksi terapian keskiöön nostetaan sellaiset teemat kuin leikkisyys, rakkaus, hyväksyntä, uteliaisuus ja empatia. Tässä lähestymistavassa perustavana ajatuksena on, että kaiken kehityksen lähtökohta on riittävän luotettava kiintymyssuhde ja mikäli lapsella ei tällaista aiemmin ole ollut, paras tapa auttaa lasta on auttaa häntä luomaan turvallinen suhde lähiaikuisiinsa. (Becker-Weidman 2013, 8–10.) Becker-Weidman (2013, 21) mieltää käsitteen ”vanhemmat” käsittämään kaikki lasta hoivaavat henkilöt; lapsen ensisijainen kiintymyshahmo voi hänen mukaansa olla niin syntymävanhempi, adoptiovanhempi, sijaisvanhempi, sukulainen kuin lastenkodin työntekijäkin.

Kaksi vuorovaikutteisen kehityspsykoterapian kantavaa periaatetta ovat: ”Kaikki käytös on sopeutumista” ja ”ystävälliset oletukset”. ”Kaikki käytös on sopeutumista” tarkoittaa, että ihmisen kehittyminen on aina reagointia muihin ihmisiin ja tilanteisiin, jotka muovaavat sitä, miten ihminen toimii ja mitä hän tuntee. Näistä kokemuksista kehittyvä käyttäytymismalleja,

jotka ovat tuotosta tuosta elinympäristöstä, jossa ihminen on elänyt. Tällaiset käyttäytymismallit, eräänlaiset sopeutumukset, voidaan joissakin muissa tilanteissa nähdä ”oireiksi”, mikäli ne esiintyvät niihin soveltumattomissa tilanteissa. Mikäli uusilla tilanteilla ei saada vaikutettua lapsen tapaan reagoida vanhojen käyttäytymismallien pohjalta, lapsen eräänlaiset ”selviytymisaivot” aktivoituvat ”oppimisaivojen” sijasta eikä lapsi ole vastaanottavainen uudelle informaatiolle ja uusille emootioille. Esimerkiksi lapsen varastelu jossakin nykyhetken tilanteessa saattaa viestiä hänen menneisyydestään, jossa lapsen on ollut pakko varastaa selviytyäkseen. Siksi onkin tärkeää, että lasta hoitavat aikuiset pyrkisivät pohtimaan lapsen kokonaistilannetta ja luomaan lapselle tarpeeksi turvallisen olon, jotta uusia toimintatapoja voitaisiin opetella. ”Ystävälliset oletukset” taas liittyvät tiiviisti ensimmäiseen periaatteeseen ja tarkoittavat sitä, että kaikkien lapsia ja nuoria hoitavien tahojen vanhemmista terapeuteihin olisi hyvä pyrkiä suhtautumaan nuoren toimintaan ystävällisten oletusten kautta. Näin toimien saadaan todennäköisemmin aikaan positiivisia ja turvallisuutta tuottavia tilanteita, jotka mahdollistavat nuorelle uuden oppimisen. (Becker-Weidman 2013, 22–24.) Turvallisuus on lähtökohta toimivalle perhe-elämälle ja ihmisen kehittymiselle (Hughes 2011, 31).

4.2 Turvallinen vanhempi lapsen ja nuoren selviytymisen tukena

Hughesin (2011, 16) mukaan onnistuneen vanhemmuuden ja lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että lapsi kiintyy vanhempaansa turvallisesti. Tässä yhteydessä kiintymys viittaakin juuri suhteeseen, joka lapsella on vanhempaansa eikä niinkään päinvastoin. Turvallisesti vanhempaansa kiinnittynyt lapsi hakee tarvittaessa vanhemmastaan tukea ja turvaa, kun taas vanhempi itse turvautuu tuen tarpeessaan elämänkumppaniinsa, vanhempiinsa tai ystäviinsä eikä lapseen. Luonnollisesti vanhemmilla on lapseensa tunneside. (Mt., 16 & 25.)

Kiintymykseen keskittyvä vanhemmuus ei ole vain ohjausta ja kurinpitoa, vaan kiintymyseskeinen vanhemmuus muodostuu turvallisuudesta, tuesta, vastavuoroisesta mielihyvästä ja asioiden jakamisesta. Näiden kokemusten kautta lapsen on mahdollista kokea syvää luottamusta ja sitoutumista, jotka edistävät eheän itsetuntemuksen syntyä ja tuottavat lapselle kokemuksen hänen omasta arvostaan rakastettuna ja vastarakkautta kykenemään antavana yksilönä. (Hughes 2011, 17–18.)

Turvallisuuden ollessa epävarmaa, ihminen keskittää kaiken energiansa siihen, että kokisi olonsa taas turvalliseksi ja muissa tilanteissa kiinnostavat asiat muuttuvat vähäpätöisiksi. Turvallisuuden tunne auttaa meitä toteuttamaan itseämme koko potentiaalillamme. Turvallisuuden tunteen ja todellisen turvallisuuden luominen on lapsen kiintymyksen kohteen tärkein tehtävä; tuntiessaan olonsa turvalliseksi, lapsi uskaltautuu tutkimaan ympäristöönsä ja hän pystyy kehittymään kiinnostuksensa ja kykyjensä mukaisesti. Lapsen elämässä turvallisuutta rakennetaan jatkuvasti uudelleen tilanteissa, joissa lapsi kokee vaaran uhkaavan häntä. Lapsen varttuessa aikuiseksi, tämä pystyy pikkuhiljaa ottamaan yhä enemmän vastuuta turvallisuudestaan, joskin ihmisen kiintymyksen kohteilla on hänelle merkitystä läpi elämän. (Hughes 2011, 31–32.)

Myös Kati-Pupita Mattila (2011, 72) toteaa turvallisuuden tunteen olevan merkittävä tekijä ihmisen elämässä. Mattilan mukaan turvallisuuden tunne edistää luottamusta siihen, että elämä kantaa. Elämä tuo eteemme paljon tapahtumia, joita emme pysty ennalta tietämään ja turvallisuuden tunne onkin näissä tilanteissa se voimavara, joka osaltaan rakentaa selviytymistä näissä muuttuvissa elämäntilanteissa. Turvattomuuden tunne taas tuottaa tunteen kelpaamattomuudesta ja saa ihmisen uskomaan, ettei ole hyvien asioiden arvoinen. Tällaiselle ihmiselle onnellisuus saattaa tuntua kestävämmältä, koska oma huonommuudentunne kuiskaa ihmiselle tämän olevan liian huono ihminen ollakseen onnellinen. Ihminen saattaa tällöin väheksyä omaa onnellisuuttaan ja pahimmassa tapauksessa jopa tuhota sen. (Mattila 2011, 72–73.)

Pirjo Tuovilan (2008, 39) mukaan kiintymyssuhdehäiriöstä ja jatkuvista traumaattisista kokemuksista kärsivän lapsen kehitys saattaa vaarantua niin tunne-elämän, älyllisen kehityksen, ihmissuhteiden kuin fyysisenkin kehityksen alueella. Pahimmillaan lapsen kehitys saattaa vaurioitua kaikilla näillä alueilla. Tunne-elämän kehityksen vaurioituminen näkyy lapsen kykenemättömyytenä käsitellä tunteita, olivatpa ne luonteeltaan sitten positiivisia, negatiivisia tai aggressiivisia. Tällöin on usein kyse siitä, ettei lapsen vanhempi ole kyennyt auttamaan lasta tunnistamaan, kohtaamaan ja nimeämään erilaisia tunteita. Älylliseen kehitykseen liittyvät ongelmat näkyvät tällaisissa tilanteissa usein keskittymisen vaikeutena eikä lapsi välttämättä ole kiinnostunut oppimaan uutta. Oppimisen alkeet vaativat vauvan ja vanhemman jaetun tarkkaavaisuuden hetkiä ja yhteisen kiinnostuksen suuntaamista johonkin samaan kohteeseen ja mikäli näin ei ole tapahtunut, älyllinen kehitys saattaa vaarantua. Samoin kielellinen kehitys saattaa jäädä puutteelliseksi. Ihmissuhteissa ongelmat saattavat

näyttäytyä sekä suhteissa ikätovereihin että aikuisiin. Vaikeudet näissä ihmissuhteissa juontavat juurensa siihen, että lapsi on perustanut turvallisuuden tunteensa ennen kaikkea sille, että hän itse kontrolloi kaikkea ja kun vuorovaikutus ei etenekään tämän ehdoilla, kiintymyssuhdehäiriöstä kärsivä lapsi kokee herkästi itsensä kaltoin kohdelluksi ja vetäytyy kontaktista. Fyysisen kehityksen alueella oireet ovat moninaiset; nukkumis- ja syömisvaikeudet ovat yleisiä, samoin rakon ja suolen hallintaan liittyvät ongelmat. Myös erilaiset iho-ongelmat ja yli- tai aliherkkä tuntoaisti saattaa liittyä kiintymyssuhteen häiriöihin. (Mt., 39–43.) Se, miten turvalliseksi lapsi ja nuori on kotonaan olonsa tuntenut ja miten hän on tullut kohdelluksi, vaikuttaa moniin asioihin, jopa aikuisuuden parisuhteisiin, joten ei ole lainkaan yhdentekevää, miten lapsia kohdellaan (Pruuki, Timoria & Väättäinen, 2013).

4.3 Turvallisuuden tunteen luomisessa huomioitavia asioita

Kiintymyssuhteen häiriöstä kärsivän lapsen auttamiseksi pyritään lapselle tuottamaan korjaavia kokemuksia paremman tulevaisuuden luomiseksi. Tämä edellyttää tunnesuhteeseen perustuvia vuorovaikutussuhteita ja kiintymyssuhteita uusien lapsen hoitoon sitoutuneiden aikuisten kanssa. (Tuovila 2008, 32.) Kiintymyksen kohteen läsnäolo, tilanteiden pitäminen ennakoitavina, turvallisuuden tunteen ylläpitäminen kurinpitotilanteissa, muutosten ja erossa olon etukäteissuunnittelu, lapsen eristämisen välttäminen ja yllätysten järjestäminen harkitusti ovat seikkoja, joita turvallisuuden tunnetta rakennettaessa on hyvä huomioida. Alle kouluikäistä lasta tulisi jatkuvasti hoitaa yksi henkilö, johon lapsi on kiintynyt tai mikäli tämä henkilö on estynyt hoitamaan lasta, tulisi lapsella olla muutama toissijainen kiintymyksen kohde, joka voi tarvittaessa hoitaa lasta. Mikäli lapselta puuttuvat tällaiset kiintymyshahmot, lapsi kokee ahdistuneisuutta, joka voi aiheuttaa impulsiivisia purkauksia tai vetäytymistä passiiviseen tilaan. Tilanteiden ennakoitavuus edistää lapsen yleistä turvallisuuden tunnetta. Ennakoitavuutta tuottavat järjestys ja rutiinit. Elämän vakaa luonne, joka ei kuitenkaan tarkoita jäykkää elämää, mahdollistaa myös arjen pienimuotoisiin vaihteluihin sopeutumisen. Tietty määrä vapautta ja valinnan mahdollisuuksia voi edesauttaa lapsen oma-aloitteisuuden syntyä, mutta liiallinen ikätasoon sopimaton vapaus taas voi ahdistaa lasta. Vanhemman tehtävä onkin löytää tasapaino järjestyksen ja joustavuuden välillä ja tähän vanhempi pystyy parhaiten, mikäli on tunneviritäytynyt lapseen onnistuneesti. (Hughes 2011, 32–37.)

Kurin pitämiseen lapselle liittyy yleensä sekä turvaa tuottava että ahdistuneisuutta lisäävä ulottuvuus (Hughes 2011, 34). Rajoja asettaessaan aikuisen onkin hyvä pitää mielessään, että kurinpitotilanteessakin tavoitteena on lapsen kasvu ja kehitys eivätkä niinkään aikuisen tarpeet ja mukavuudenhalu (Mattila 2011, 25). Turvaa kurinpitotilanteessa tuottaa aikuisen osallistuminen tilanteen hallintaan tiedoillaan ja taidoillaan, kun taas ahdistuneisuutta lisää se, että usein vanhemman päätös ristiriitatilanteessa on lapsen toiveiden vastainen. Kurinpitotilanteessa turvallisuuden tunteen säilyttämistä lapsen ja vanhemman välillä lisää vanhemman avoin viestintä kurinpidon motiiveista. Lisäksi vanhemman on näissäkin tilanteissa hyvä pysähtyä kuulemaan lapsen mielipide asiasta, vaikka vanhempi lopulta itse tekee päätöksen. Vanhemman tulisi lisäksi pyrkiä kertomaan ratkaisunsa tilanteessa empaattisesti ja lapsen pettymyksen kokemusta ymmärtäen, mikä edesauttaa lasta hyväksymään vanhemman päätöksen, vaikka he olisivat asiassa eri mieltä. (Hughes 2011, 34–35.).

Suurten muutosten ennalta suunnittelu ja lapsen mukaan ottaminen tähän prosessiin on lapsen turvallisuuden tunteen kannalta tärkeää. Lapselle on tärkeää, että hän saa tietoa tulevista muutoksista, koska muussa tapauksessa lapsi saattaa alkaa kuvitella, että hän on jollain lailla syynä muutokseen. Lapsen muutosta kohtaan kokema pelko hälvenee ja hän voi ilmaista tuota pelkoa vapaammin, kun lapsi voi osaltaan vaikuttaa muutoksen tapahtumiseen. Tuo vaikuttaminen voi tapahtua esimerkiksi niin, että hän tapaa elämänsä uusia ihmisiä etukäteen tai näkee uuden kotinsa ja yhteisönsä ennalta ennen lopullista muutosta. Myös eroon joutuminen vanhemmista on lapsella jossain vaiheessa edessä, esimerkiksi kouluun menon yhteydessä. Ero voi tapahtua myös poikkeustilanteen johdosta, kuten vaikkapa sairastumisen tai kuolemantapauksen vuoksi. Tällaiset tilanteet ovat uhka lapsen turvallisuuden tunteelle. Lapsi kaipaa näissäkin tapauksissa tietoa siitä, mitä on tapahtunut ja mitä muutoksia tapahtuma aiheuttaa hänen arkeensa. Lapsen on myös hyvä tietää, missä ja kenen kanssa hän tulee asumaan ja mikäli eron syy on sellainen, että tiedetään, milloin lapsi taas näkee vanhemman, on tämä ajankohta hyvä kertoa lapselle. Vanhemmat voivat auttaa erotilanteessa lasta esimerkiksi niin, että he antavat lapselle esineitä, kuten vaikkapa valokuvia tai muistoesineitä, jotka muistuttavat lasta suhteen jatkuvuudesta. Myös lapsi voi tällaisessa tilanteessa antaa vanhemmalle jotain muistutukseksi itsestään. (Hughes 2011, 35–36.)

Lapsen turvallisuuden tunnetta lisää eristämisen välttäminen. Riitatilanteessakin olisi tärkeää, että lasta ei lähetä omaan huoneeseensa, mikä on usein kurinpidollinen lisärangaistus.

Eristäminen saattaa ahdistaa lasta entisestään ja vihastuttaa häntä lisää. Olisikin suotavaa, että vanhempi pysyisi lapsen lähellä, vaikka lapsi olisi kiihtymyksen vallassa. Näissä tilanteissa lapsi oppii luottamaan siihen, että vanhemmat kykenevät säätelemään tunteitaan ja näin toimien lapsikin pystyy paremmin säätelemään omia tunteitaan. Mikäli lapsesta itsestään lähtee tarve mennä rauhoittumaan, hänet voidaan päästää yksikseen. Mikäli vanhemman on pakko päästä itse rauhoittumaan, on lapselle hyvä selittää tämä ja kertoa lapselle, että vanhempi rauhoittuu hetken ja sitten lapsi ja vanhempi juttelevat mahdollisesta konfliktista yhdessä. (Hughes 2011, 36–37.)

Yllätysten järjestäminen lapselle ei aina ole myönteinen kokemus tälle itselleen. Erityisesti, jos lapsi on juuri kokenut jotain odottamattomia muutoksia elämässään, kuten vaikkapa onnettomuuden tai vanhempien eron, lapsi voi olla tällöin noista odottamattomista tapahtumista niin stressaantunut ja traumatisoitunut, että yllätys järkyttää hänen tasapainoaan. Enemmänkin lapsi kaipaa näissä muutoksissa toistuviin toimintoihin liittyvää turvallisuutta. (Hughes 2011, 37.)

5 TUTKIMUKSEN KULKU JA TUTKIMUSMENETELMÄT

5.1 Tutkimuskysymys

Pro gradu -tutkielmani teoriaosassa tarkastelin selviytymistä ja voimaantumista erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni kohdentuu kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten selviytymiseen ja voimaantumiseen.

Tutkimuskysymykseni on:

Minkälaisia selviytymistä ja voimaantumista ilmentäviä tekijöitä sijoitetut lapset ja nuoret tuovat kirjoittamissaan tarinoissa esille?

Kysymykseeni pyrin vastaamaan sijoitettujen lasten ja nuorten kirjoittamia selviytymisen teemasta kirjoittamia tarinoita analysoimalla. Selviytymistä ilmentävillä tekijöillä tarkoitan tässä yhteydessä sekä ihmisiä että asioita, joita tarinoita kirjoittaneet nuoret kirjoituksissaan tuovat esille sellaisella tavalla, että voin tulkita heidän viestivän, että juuri nämä henkilöt tai asiat ovat edistäneet heidän selviytymistään. Voimaantumista ilmentäviksi tekijöiksi olen lukemaani kirjallisuutta mukailemalla alustavasti määritellyt positiiviset minäuskomukset (usko omaan itseen ja omiin kykyihin) ja tulevaisuudenuskon (toiveikkaus, mahdollisuuksien näkeminen ympärillä). Olen tässä yhteydessä kiinnostunut erityisesti yksilötason voimaantumisesta ja tämän vuoksi olen tehnyt alustavan rajauksen voimaantumisen käsitteelle.

5.2 Laadullinen tutkimus

Tieteellistä tutkimusta tehtäessä puhutaan usein kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimuksesta ja kvalitatiivisesta eli laadullisesta tutkimuksesta. Vaikka näitä kahta lähestymistapaa ei yksiselitteisesti voida pitää toistensa absoluuttisina vastakohtina, voidaan ajatella, että ensimmäisessä lähestymistavassa tutkija on kiinnostunut asioiden määrällisestä

mittaamisesta, kun taas jälkimmäisessä korostuu ilmiöiden laadun ja merkitysten pohdinta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 126, 151.)

Oma tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen, toisin sanoen olen kiinnostunut todellisen elämän kuvaamisesta ja tavoitteenani on kuvata tutkimuskohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym. 2004, 152). Laadullinen tutkimus ei ole käsitteenä yksiselitteinen ja sitä voidaanakin tarkastella monin eri tavoin. Tuomi ja Sarajärvi (2009) ovat jäsentäneet laadullisen tutkimuksen kenttää filosofian historian kautta. He jaottelevat laadullisen tutkimuksen perinteet seuraavasti: aristoteelinen perinne ja ymmärtävä tutkimus, hermeneuttinen perinne ja ihmistieteellinen tutkimus, fenomenologis-hermeneuttinen perinne ja tulkinnallinen tutkimus, kriittisen teorian perinne ja toimintatutkimus, yhdysvaltalainen laadullinen tutkimus, pehmeät menetelmät ja pehmeän tutkimuksen perinne sekä postmoderniin tieteeseen perustuva tutkimus. (Tuomi & Sarajärvi 2009.) Laadullisessa tutkimuksessa ominaista on perustavanlaatuinen kysymys: ”Miten minä voin ymmärtää toista?”. Länsimaiseen filosofiaan liitettynä tämä tarkoittaa ihmisen minän tietoisuutta itsestään, joka väistämättä jakaa maailman kahtia: minään ja ei-minään, subjektiin ja objektiin. (Mt., 68.)

Laadullisen tutkimuksen tekemisessä erittäin tarkka ennalta tehty tehtävän asettelu ja raportin muodon lukkoon lyöminen saattavat olla jopa haitaksi. Toisaalta laadullisen tutkimuksen metodivalikoima voi tarjota soveltajalleen mahdollisuuksia luovaan soveltamiseen. (Hakala 2010, 22.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan ajatustapa on induktiivinen, mikä tarkoittaa sitä, ettei tutkimuksen lähtökohtana tarvitse olla jonkin tietyn teorian testaaminen, vaan aineiston yksityiskohtainen ja monipuolinen tarkastelu. Aineiston hankinnassa suositaan menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Tällaisia menetelmiä ovat muun muassa teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotantaa käyttäen. (Hirsjärvi ym. 2004, 155.) Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Ihmistä tutkivien tieteiden tutkimusmetodina ymmärtämisellä tarkoitetaan esimerkiksi eläytymistä tutkimuskohteiden ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 28.)

5.2.1 Laadullinen analyysi

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009, 95) toteavat, että laadullisen analyysin muodot voidaan jakaa seuraavanlaisesti:

- 1) aineistolähtöinen analyysi
- 2) teoriaohjaava analyysi ja
- 3) teorialähtöinen analyysi.

Jaottelu pohjautuu Jari Eskolan (Eskola 2001; ref. Tuomi & Sarajärvi 2009, 95) aiemmin tekemään jakoon, jossa kuitenkin teoriaohjaavasta analyysistä käytetään nimeä teoriasidonnainen analyysi.

Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti harkitsematta niitä etukäteen. Teorian osuus tässä analyysitavassa liittyy vain tutkimuksen metodologiaan eli siihen, mitä siitä on julkilausuttu. Muutoin kuitenkin metodologiaan liittyen aikaisemmillä tiedoilla ja teorioilla tutkittavasta ilmiöistä ei tulisi tässä analyysitavassa olla mitään merkitystä lopputuloksen kanssa. Puhtaan aineistolähtöinen tutkimus on hyvin haastava toteuttaa ja ajatus havaintojen jonkinasteisesta teoriapitoisuudesta, esimerkiksi tutkijan asettamien käsitteiden taholta, on yleisesti hyväksytty periaate tällaisessa tutkimuksessa. Kyseenalaiseksi jää, voiko tutkija todella kontrolloida, että hän tekee analyysin puhtaasti aineiston tiedonantajien ehdoilla eikä omien ennakkoluulojensa saattamana. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96.)

Teoriaohjaava analyysi on yksi tapa ratkaista aineistolähtöisen analyysin haasteita. Tässä analyysitavassa hyväksytään tiettyjen teoreettisten kytkentöjen olemassaolo, mutta tämä aikaisemman tiedon merkitys ei niinkään ole teoriaa testaava, vaan uusia ajatusuria tuottava. Teoriaohjaavassa analyysissä tutkijan päättelyn logiikka on abduktiivista eli tämän ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.)

Teorialähtöinen analyysi taas kiinnittyy johonkin tiettyyn teoriaan tai jonkun tietyn auktoriteetin esittämään ajatteluun ja näistä lähtökohdista määritellään tutkimuksessa

kiinnostavat käsitteet eli tutkittava ilmiö määritellään jonkin jo tunnetun mukaisesti. Tässä analyysitavassa pyrkimyksenä on yleensä testata aiempaa tietoa uudessa kontekstissa, joskaan tällä ei viitata tutkimuksiin, joissa teoria ohjaa tutkimusta metodologisena kysymyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97.)

5.2.2 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Analyysitavakseni valitsin sisällönanalyysin, joka on tekstianalyysia, jossa etsitään tekstin merkityksiä. Tämänkaltaisen analyysin kautta pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105–107.) Omassa tutkimuksessani nuo dokumentit ovat edellä mainitsemani nuorten selviytymistarinat. Toisesta tunnetusta tekstianalyysityypistä eli diskurssianalyysistä sisällönanalyysi erottuu siten, että kun sisällönanalyysissä huomio kiinnittyy tekstin merkityksiin, diskurssianalyysissä tarkastellaan, miten näitä merkityksiä tekstissä tuotetaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104). Käytin aineistoni analyysivaiheessa taustatietojen osalta myös sisällön erittelyä, joka on kommunikaation ilmisällön määrällistä kuvailua (Berelson 1952; ref. Tuomi & Sarajärvi 2002, 106).

Olen analysoinut sijoitettujen lasten ja nuorten selviytymisen teemasta kirjoittamia tarinoita käyttämällä analyysitapanani teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Päättyneeni on analyysiä tehdessäni ollut abduktiivista eli ajatusprosessissani ovat vaihdelleet aineistolähtöisyys ja jonkinasteiset lukemani kirjallisuuden pohjalta muodostuneet valmiit ajattelumallit (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97). Ennen analyysin aloittamista olin tutustunut tutkimussuunnitelmaa kirjoittaessani selviytymistä ja voimaantumista käsittelevään kirjallisuuteen osin siitäkin syystä, että halusin varmistua siitä, että tutkijana pystyn ainakin lähtökohtaisesti erottamaan nämä käsitteet toisistaan. Tämä oli tärkeää jo asettamani tutkimuskysymyksenkin takia, koska mikäli käsitteitä ei olisi pystynyt kirjallisuuden perusteella erottamaan toisistaan, olisin rajannut tutkimuskysymyksen toisin; siinä tapauksessa olisin tutkinut pelkästään tarinoita kirjoittaneiden lasten ja nuorten selviytymistä, koska tuosta teemasta he olivat tarinat alun perin kirjoittaneet. Lopulta asetin tutkimuskysymykseni koskemaan sekä selviytymistä että voimaantumista, koska tutustuttuani niitä käsittelevään kirjallisuuteen, en päätenyt siihen lopputulokseen, että ne olisivat sisällöltään täysin identtisiä käsitteitä. Kirjallisuuden perusteella selviytyminen näyttäytyi vahvasti yksilöpsykologisena ilmiönä, kun taas voimaantumisesta kirjoitettiin laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Analyysin

aloitettuani tarinoista alkoi hahmottua erilaisten läheisten ihmissuhteiden merkitys nuorten selviytymiselle niin vahvasti, että päädyin kirjoittamaan teoriaosuuteeni lasten ja nuorten turvallisen kiintymyksen merkityksestä. Tämä osuus tutkielmassani edustaakin teoriaohjaavan analyysini aineistolähtöisempää otetta, joka on analyysissäni vaihdellut tietynlaisten valmiiden ajatusmallien kanssa.

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä edetään aineiston ehdoilla, aivan kuten aineistolähtöisessäkin analyysissä. Ne erottuvat toisistaan kuitenkin siinä, miten empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin; aineistolähtöisessä analyysissä nuo käsitteet luodaan aineistosta, kun taas teoriaohjaavassa analyysistä ne tuodaan ilmiöstä jo tiedettynä. Teoriaohjaava sisällönanalyysi ei kuitenkaan ole päättelyketjultaan yhtä sidottu teoriaan kuin teorialähtöisen sisällönanalyysin päättelyketju. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä tutkija lähestyy aineistoa enemmän sen omilla ehdoilla verrattuna tilanteeseen, jossa tutkija lähestyisi aineistoa teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117.)

5.3 Aineiston valinta ja kuvailu

Empiirisen tutkimuksen tekeminen ei edellytä, että tutkijan on kerättävä kokonaan uusi aineisto, vaan erityisesti laadullista tutkimusta tehdessään hänellä on usein käytettävissään laaja valikoima valmiita aineistoja, joita tutkimuksessa on mahdollista hyödyntää (Eskola & Suoranta 2000, 117). Oma aineistoni on valmis aineisto erityisesti siitä syystä, että halusin tutkia ihmisten voimaantumista ja selviytymistä sosiaalityön kontekstissa ja löysin aiheeseeni sopivan jo olemassa olevan aineiston ja pidin järkevänä tämän aineiston hyödyntämistä. En missään vaiheessa ollut sulkenut pois mahdollisuutta kerätä itse aineistoani, mutta löydettyäni tutkielmani aiheeseen liittyvän valmisaineiston, arvioin, ettei itse keräämäni aineisto olisi tuonut merkittävää lisäarvoa työlleni. Aineiston etsintäprosessi vaati joidenkin kiinnostavien valmisaineistojen hylkäämistä esimerkiksi sillä perusteella, etteivät ne nivoutuneet tarpeeksi läheisesti sosiaalityöhön. Tällaisia olivat esimerkiksi ihmisten selviytymisestä kertovat tarinat ilman sosiaalityön viitekehystä.

Hannu L.T. Heikkisen (2010, 145) mukaan ihmiset rakentavat omaa identiteettiään tarinoiden välityksellä ja vastaus kysymykseen ”kuka olen” muokataan joka päivä uudelleen. Lisäksi

jäsennämme kuvaamme ympäröivästä maailmasta kertomusten kautta. (Mt., 145.) Vilma Hänninen (1999, 16–20) taas toteaa väitöskirjassaan, että kertomus käsitteenä tarkoittaa tarinan esittämistä merkkien muodossa. Kertomus on yleensä kielellinen, mutta kerronta itsessään voi tapahtua niin elokuvan, näytelmän kuin vaikkapa yksittäisen kuvankin kautta. Lisäksi hän toteaa, että kertomus voi sisältää useita tarinoita, millä hän viittaa siihen, että kertomus voidaan tulkita monella tavalla. (Mt., 16–20.) Lapsen tarinalla ja minäkuvalla on olemassa yhteys toisiinsa; psyykkisen terveyden kannalta on keskeistä, että ihmisen pystyy muodostamaan itselleen yhtenäisen kertomuksen elämänsä tärkeistä kokemuksista. Tällaista tarinallista tai kerronnallista lähestymistapaa, jossa ihminen luo tarinoita luodakseen elämäänsä järjestystä voidaan kutsua myös narratiiviseksi lähestymistavaksi. Tällaisessa lähestymistavassa ajatellaan tarinoiden kuvastavan sitä, millaiseksi ihminen itsensä kokee. (Välivaara 2008, 83.) Nuoruus- ja aikuistumisvaiheessa oman elämäntarinan erilaisten käänteiden merkitykset on mahdollisuus käsitellä uudelleen. Tällöin oman tarinansa voi muuttaa itseä tukevaksi ja usein juuri selviytymistarinan kanssa on luontevinta elää. (Laurila 2008, 103.)

Käyttämäni aineisto koostuu nuorten kirjoittamista selviytymistarinoista. Kyseessä on lastensuojelujärjestö Pesäpuu ry:n julkaisu vuodelta 2009, joka on nimeltään *”Pinnalla – tarinoita selviytymiseen nuorilta nuorille”*. Nuorille välitettiin vuonna 2007 Suomen sijaiskotinuorten oman yhdistyksen Sinut ry:n, sosiaalityöntekijöiden, Pesäpuu- ja Perhehoitolehden sekä muutaman nuorisokodin ja Pesäpuu ry:n internetsivujen kautta pyyntö kirjoittaa tai piirtää omaa tarinaansa. (Pesäpuu ry 2009, 3–4.) Samaa aineistoa omassa tutkielmassaan käyttänyt Tuuli Lamponen (2011, 23) on haastatellut Pesäpuu ry:n kehittämispäällikköä Johanna Barkmania, joka on todennut, että alkuperäisessä kirjoituskutsussa lapsia ja nuoria pyydettiin kirjoittamaan tai piirtämään kokemuksistaan ja selviytymisestä sijoitusprosessissa. Kirjoituspyynnössä oli jo valmiina mukana selviytymisen teema, joka osaltaan on ohjannut kirjoittajia tiettyyn suuntaan ja mahdollisesti pudottanut pois sellaisia vastaajia, jotka eivät samaistu selviytyjän identiteettiin. (Barkman 2011; ref. Lamponen 2011, 23.) Nimimerkillä Onnellinen kirjoittanut nuori pohtii, mitä selviytyminen hänelle merkitsee, näin:

”Ajattelin itse selviytymistä siltä kannalta, miten olen päässyt yli oman lapsuuteni ja huostaanoton vaikeuksista.”

Aineistoni on luonteeltaan laadullinen, mikä pelkistetysti tarkoittaa, että aineisto on tekstimuotoista ja se voi olla syntynyt tutkijasta riippuen tai riippumatta. Tutkijasta riippumatta tuotettu aineisto ei luonnollisestikaan ole syntynyt tutkimusta varten, mutta kirjoittajan voidaan kuitenkin ajatella kirjoittaneen tarinansa jollekin lukijalle. (Eskola & Suoranta 2000, 15.) Valitsemani aineisto on tutkijasta riippumatonta materiaalia eikä sitä ole ensisijaisesti kirjoitettu tutkimuksen tekoa varten. Aineiston esipuheesta, jonka on kirjoittanut Pesäpuu ry:n puolesta sen toiminnanjohtaja Raili Bäck-Kiianmaa, käy ilmi, että tarinat on kirjoitettu niin vertaistueksi nuorille kuin ymmärryksen ja toimintavalmiuksien lisäämiseksi aikuisille ja tietyllä tavalla tämä tutkielma osaltaan toteuttaa ainakin jälkimmäisen tavoitteen toteutumista (Pesäpuu ry 2009, 3–4). Lisäksi käyttämäni aineisto on julkista materiaalia eikä tarinoiden käsittelyyn liity esimerkiksi vaitioloon liittyviä eettisiä velvoitteita.

Teoksessa nuorten kirjoittamia tarinoita on yhteensä 30, joista osa on runomuotoisia. Johdannossa esiintyvää runoa en käsittele, koska runosta ei pysty päättelemään, onko se kirjoitettu johdantoa varten vai onko se yksi varsinaisista selviytymistarinoista. Kyseinen runo ei siis sisälly edellä mainitsemieni 30 kirjoituksen joukkoon. Teos on kuvitettu nuorten samaan teemaan liittyvillä piirroksilla, mutta niitä en tutkimuksessani analysoi, koska teoksen esipuheesta käy ilmi, että kuvat on piirretty lähinnä kuvituksena tarinoihin (Pesäpuu ry 2009, 3–4). Teosta on toimitusvaiheessa ollut työstämässä Pesäpuu ry:n nuorten kehittämissyhmä nimeltä Selviytyjät, jonka jäsenet ovat kommentoineet tarinoita, ja Pesäpuu ry:n edustajat ja Selviytyjät-ryhmä ovat yhdessä suunnitelleet tarinoiden ja kuvituksen järjestyksen teokseen. (Mt., 3–4).

Tutkielmani aineisto koostuu sijoitettujen nuorten kirjoittamista selviytymistarinoista ja näillä sanoilla nuorten tausta on määritetty materiaalin esipuheeseenkin, joten nuorten taustoista ei voida vetää suoraa johtopäätöstä siihen, että kaikki nuoret olisivat olleet kirjoitushetkellä huostaan otettuna. Muutama nuori esimerkiksi kirjoittaa olevansa jo täysi-ikäinen ja jälkihuollossa.

5.4 Analyysin eteneminen

Vuoden 2013 joulukuussa aloitin valitsemani aineiston käsittelyn tulostamalla sen kokonaisuudessaan valtakunnallisen lastensuojelun erityisosaamisen keskuksen Pesäpuu ry:n internetsivuilta, mistä kirjastostakin lainattavissa oleva aineisto on saatavissa Pdf-muotoisena. Olin lukenut tarinat läpi jo tutkimussuunnitelmavaiheessa ja jatkoin tarinoiden läpilukua vuodenvaihteessa 2013–2014.

Ensimmäiset alustavat tutkimuskysymykseeni liittyvät havainnot, jotka aineistosta tein, kirjoitin lyijykynällä tulostamaani materiaaliin. Samalla numeroin selviytymistarinat niiden käsittelyä helpottaakseni. Tämän jälkeen kirjoitin tarinat vuoden 2014 tammikuussa tietokoneelleni Word-tiedostoon, koska tietokoneella minun oli huomattavasti helpompi tehdä dokumentteihin merkintöjä ja päästä analyysissä tehokkaammin eteenpäin. Kirjoitettuani tarinat koneelle, luin ne läpi ja kirjoitin koneelle tarinoiden perään punaisella tekstillä huomioita, joiden kautta uskoin pääseväni eteenpäin tavoitteessani eli tutkimuskysymykseeni vastaamisessa. Tällaisia alustavia vielä jäsentymättömiä huomioita olivat esimerkiksi: ”selviytyminen haaveilemalla” ja ”tutustuminen rauhassa”. Tässä vaiheessa tarinat olivat vielä kokonaisena tietokoneellani. Tutkimuskysymykseni olen pyrkinyt pitämään mielessäni läpi koko tutkielmankirjoittamisprosessin. Tämän olen konkreettisesti tehnyt niin, että kirjoitin kysymyksen värikkäälle post-it-lapulle, joka on ollut koko ajan nähtävissäni kirjoittaessani työtäni; olen liimannut sen näköetäisyydelle tietokoneen lähelle siitä syystä, että voisin mahdollisimman helposti palauttaa kysymyksen mieleeni.

Tarinat kirjoitettuani ja alustavat huomiot tehtyäni aloitin tarinoiden varsinaisen pelkistämisen asettamani tutkimuskysymyksen perusteella. Pelkistämisvaiheessa aineistosta karsitaan kaikki epäolennainen pois eli toisin sanoen aineistosta poimitaan kaikki tutkimustehtävän kannalta olennainen aines, jota sitten käsitellään edelleen. (Kyngäs & Vanhanen 1999; ref. Tuomi & Sarajärvi 2002, 102–103.) Tässäkin vaiheessa luin tarinoita läpi useita kertoja ja alleviivasin teksteistä kaikki kokonaisuudet muutamasta sanasta useampia lauseita sisällään pitäviin kokonaisuuksiin, jotka mielestäni ilmensivät kirjoittajien selviytymistä tai voimaantumista. Samalla, kun tein teksteihin näitä alleviivausmerkintöjä, kokosin tekstien taustatietoja Excel-taulukkoon. Taustatiedoiksi määritin nuoren sukupuolen, iän, sijoituksen syyn nuoren käsityksen mukaan, sijoituksen keston sekä sen, mainitseeko nuori tekstissään olleensa

sijoitettuna perheeseen vai johonkin muualle. Taustatiedot valikoituivat aineistolähtöisesti ja ajatus niiden keräämisestä syntyi, kun olin jo alkanut lukea tarinoita ja huomasin, että ne olivat tarinoista ainakin jossain määrin löydettävissä. Halusin tuoda löytämäni taustatiedot tutkimuksessani esille, jotta lukijan on helpompi asettua nuorten kirjoittajien lähtötilanteeseen. Aivan kaikkia kokoamiani taustatietoja en lopulliseen tulososioon kuitenkaan kirjoittanut, vaan valitsin keräämistäni taustatiedoista olennaisimmat.

Taustatietojen kokoamisen jälkeen aloin koota teksteistä poimimiani selviytymistä ja voimaantumista ilmentäviä sana- ja lausekokonaisuuksia omaan tiedostoonsa pitäen tässäkin vaiheessa edelleen mukana kirjoittajien nimimerkkejä, jotta voin palata alkuperäisiin tarinoihin mahdollisimman vaivattomasti esimerkiksi sitaatteja valitessani. Seuraavassa kaksi esimerkkiä tuolloin tekemistäni poiminnoista:

”Isoksi pojaksi varttunut pieni poika huomasi kuitenkin sen, että oikein käsiteltynä omat taustat voivat olla iso voimavara, joiden avulla elämän pienet murheet tuntuvat olemattomilta.” (Pieni poika)

”Minulla oli pienenä tyyny, jota ilman en suostunut menemään nukkumaan. Se on hyvä muisto minulle lapsuudesta.” (Ikuinen ikävä)

Ensimmäisestä esimerkistä käy samalla myös ilmi, mistä olen tulkinut kirjoittajan sukupuolen. Kyseinen henkilö kirjoitti tarinansa nimimerkillä ”Pieni poika”.

Edeltävien esimerkkien mukaisia sana- ja lausekokonaisuuksia poimittuani ja alleviivattuani ne teksteistä, loin jälleen uuden tiedoston, johon vein vain alleviivaamani tekstikokonaisuudet ja poistin muun tekstin kokonaan. Käytännössä tuohon tiedostoon siis tuli aluksi monisivuinen kokoelma lyhyitä sana- ja lausekokonaisuuksia, joiden olen tulkinut ilmentävän tarinoita kirjoittaneiden nuorten selviytymistä ja voimaantumista. Aina, kun loin tietokoneelle uuden tiedoston, tallensin aiemman tiedoston eri nimellä, jotta kaikki analyysivaiheet tallentuisivat koneelle ja voisin niihin tarvittaessa myöhemmin palata.

Saatuani valmiiksi tiedoston, johon olin koonnut kaikki oman tulkintani mukaiset selviytymistä ja voimaantumista ilmentävät seikat, aloin lukea niitä läpi uudelleen ja uudelleen. Tämän jälkeen aloin koota näistä yksittäisistä elementeistä suurempia ryhmiä niiden sisältöjen merkityksen perusteella. Kokosin yhteen maininnat esimerkiksi poikaystävästä ja aloin katsoa, mitkä kaikki ryhmät voisivat mielestäni liittyä yhteen. Esimerkiksi maininnat konkreettisista lapsuudenmuistoista, kuten vaikkapa valokuvasta tai pehmolelusta, tai muistoista, jotka koskivat hyvien ihmisten kohtaamisia, tulkitsin liittyvän jotenkin yhteen ja aloin pikku hiljaa koota tämänkaltaisia alaluokkia suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Jaottelin siis sanoja ja lauseita erilaisiin alaluokkiin, joista sitten muodostin yläluokkia, jotka käsitteellistin tutkielmani tulososiossa esittelemälläni tavalla.

Toisaalta on todettava, että luokat olisi voinut nimetä monin eri tavoin. Olen kuitenkin päätenyt tulososiossani näkyvään jaotteluun sillä logiikalla, että mielestäni minulla on joka ryhmästä myös ne toisistaan erottavaa pohdintaa ja pyrin tuomaan mahdollisia luokkien välisiä yhteneväisyyksiä ja eräänlaisia ”punaisia lankoja” esiin niin tulososion yhteenvedossa kuin tutkielmani johtopäätöksissäkin. Koko ajan olen pyrkinyt pitämään mielessä, että tarkoitukseni ei ole ollut vain poimia ja koota yhteen selviytymistä ja voimaantumista ilmentäviä seikkoja, vaan olen pyrkinyt tulkitsemaan niiden merkitystä nuorten selviytymisessä ja voimaantumisessa. Tarkoitus ei ole ollut esittää tuloksia vain luettelona havainnoistani, vaan olen koko ajan pohtinut, mitä nämä havainnot nuorten selviytymisestä ja voimaantumisesta kertovat.

5.5 Tutkimusetiikka ja laadullisen tutkimuksen luotettavuus

Tieteen etiikka merkitsee niiden eettisten kysymysten tarkastelua, jotka nousevat esille tutkimuksen tekemisen eri vaiheissa. Näitä vaiheita ovat suunnittelu, menetelmien valinta, aineiston kokoaminen, luokittelu ja julkaiseminen. Tieteen etiikalla voidaan viitata myös tutkittavan kohteen erityislaatuun liittyviin eettisiin kysymyksiin. Kun puhutaan tieteen etiikasta, puhutaan siitä, mitä hyvä tieteellinen käytäntö pitää sisällään. (Pietarinen & Launis 2002, 46.) Tutkimustoiminnan tehtävänä on tuottaa luotettavaa informaatiota ja tutkijan on pystyttävä siirtämään tutkimustyönsä tuloksia muille tutkijoille ja yhteiskunnan jäsenille. Tiedon välittäminen on yksi tieteen harjoittamisen perustehtävistä. (Pietarinen 2002, 59.) Tutkija välittää informaatiota niin toisille tutkijoille kuin opiskelijoille, päättäjille ja suurelle

yleisöllekin. Eettiseltä kannalta tämänkaltainen julkaisutoiminta vaatii tutkijalta rehellisyyttä. (Mt., 66.) Tutkielmaa kirjoittaessani olen kiinnittänyt huomiota huolelliseen lähdeviittaustekniikkaan, mikä on olennainen osa tutkimustyön rehellisyyden vaadetta. Lisäksi olen avannut analyysin tekemisen tapani yksityiskohtaisesti auki, jotta lukija saa selvyyden siitä, miten olen analyysini toteuttanut.

Laadullisen tutkimuksen tulee täyttää tieteen eetoksen neljä perusnormia, jotka ovat universalismi, ”kommunismi”, puolueettomuus ja organisoitu skepsis. Universalismilla tarkoitetaan tässä yhteydessä tietoväitteiden perustelemista epäpersoonallisilla kriteereillä, kommunismi tarkoittaa tieteellisen tiedon julkisuutta ja yhteisomistusta tiedeyhteisössä, puolueettomuuden vaade tarkoittaa tieteellistä kutsumusta ilman henkilökohtaisen voiton intressiä, mainetta lukuun ottamatta, ja organisoitu skepsis tarkoittaa järjestelmällistä kritiikkiä. (Merton 1957; Tuomi & Sarajärvi 2002, 123–124.) Nämä perusnormit pyrin pitämään mielessä tutkimusta tehdessäni.

Tutkimuksen tekijän on pohdittava työtä tehdessään lukuisia metodologisia valintoja. Tutkimusongelmaa asettaessaan tutkijan on pohdittava tutkimuksensa tiedollisia tavoitteita ja sitä, minkälainen tieto tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä on merkittävää ja millainen kuvaus antaa tarpeeksi monipuolisen kuvan kohteena olevasta ilmiöstä. Tutkimuksen tekijän on pohdittava, millainen aineisto on tutkimusongelman kannalta relevantti. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen tiedollisena tavoitteena tulee olla mahdollisimman totuudenmukainen kuvaus tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Rolin 2002, 92.)

Entä miten sitten tarkastellaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta? Tuomi ja Sarajärvi (2002, 135) toteavat, ettei laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan kuitenkin arvioida esimerkiksi sisäisen johdonmukaisuuden kautta, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimus on kokonaisuutena johdonmukainen ja että tutkimuksen eri osat ovat johdonmukaisessa suhteessa toisiinsa. Tuon johdonmukaisuuden toteutumista edistävät tutkijan tietous siitä, mitä hän on tutkimassa ja miksi eli tutkimuksen kohteen ja tarkoituksen tulee olla tutkijalle selvät. Kohteella tarkoitetaan tässä yhteydessä ilmiötä, jota ollaan tutkimassa. Lisäksi tutkijan on hyvä olla tietoinen omista sitoumuksistaan tutkimuksen suhteen eli olla avoin siitä, miksi

tutkimus on tutkijan mielestä tärkeä ja miten omat oletukset muuttuvat tutkimusprosessin aikana. (Mt. 2002, 135.)

Aineiston luotettavuus on otettava huomioon niin kvantitatiivisissa kuin kvalitatiivisissakin tutkimuksissa (Hakala 2010, 22). Oma tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen ja aineistonani ovat nuorten kirjoittamat selviytymistarinat. Tutkimuksen sisäinen luotettavuus tarkoittaa sitä, miten tutkijan kokoamat tiedot kuvaavat niitä asioita ja ilmiöitä, joihin tutkielmassa on tarkoitus perehtyä (Hakala 2010, 22–23). Kerronnalliset ja omaelämäkerralliset tarinat kootaan usein julkisilla kirjoituspyynnöillä. Perusero edellä mainittujen tarinoiden välillä on se, pyydetäänkö vastaajaa kertomaan koko elämäntarinansa vai kokemuksiaan jostakin määrätystä tapahtumasta. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2011, 114.) Oma aineistoni koostuu lasten ja nuorten kirjoittamista kokemuksista, jotka liittyvät nimenomaan heidän sijoittamiseensa liittyviin tapahtumiin ja tunteisiin.

Aineisto, jota käytän, on julkinen, ja se on löydettävissä niin internetjulkaisuna Pesäpuu ry:n verkkosivuilta kuin kirjallisena versiona esimerkiksi kirjastosta. Tämän vuoksi en ole kysynyt tutkimukseeni erillistä lupaa mistään. Tutkimuksen eettistä luonnetta ajatellen näkemykseni on, että minun tulee käsitellä ja tulkita aineistoa hyvän tavan mukaisesti aineistoni kirjoittajia ja heidän kirjoituksiaan kunnioittaen. Tutkimuksen sisäisen luotettavuuden varmistamiseksi tarkensin tutkimuskysymykseni niin, että etsin aineistosta sekä selviytymistä että voimaantumista ilmentäviä tekijöitä enkä vain ideapaperivaiheessa suunnittelemani voimaantumista ilmentäviä tekijöitä.

6 SELVIYTYMINEN JA VOIMAANTUMINEN LASTEN JA NUORTEN TARINOISSA

Tässä luvussa esittelen nuorten kirjoittamista selviytymistarinoista löytämäni selviytymistä ja voimaantumista edistävät tekijät. Aluksi esittelen kuitenkin tarinoista löytämäni kirjoittajien taustatiedot, minkä jälkeen siirryn esittelemään nuorten selviytymistä ja voimaantumista edistäviä tekijöitä. Vaikkakin tutkimuskysymykseni koskee nuorten selviytymistä ja voimaantumista, hain tarinoista erilaisia taustatietoja, jotta lukijalle avautuisi syvällisempi kuva kirjoittajien maailmasta ja siitä, mitä he ovat kokeneet.

6.1 Kirjoittajien taustatiedot

Tarinoista poimimani taustatiedot koskevat kirjoittajien sukupuolta, nuoren omaa pohdintaa sijoitukseen johtaneista syistä sekä sitä, mihin nuori on mahdollisesti ollut sijoitettuna: perheeseen vai laitokseen. Kahdessaatoista (12) tarinassa kirjoittaja mainitsee tekstissään olevansa sukupuoleltaan tyttö tai kirjoittajan nimimerkki on selvästi tytön nimi. Kolme (3) tarinaa voi päätellä pojan kirjoittamaksi sen perusteella, että kirjoittaja joko mainitsee tekstissään olevansa poika tai nimimerkinä on pojan nimi. Tosin aivan varmaksi on mahdotonta tietää, ovatko kirjoittajat antaneet itsestään tässä mielessä todelliset tiedot. Lopuista tarinoista ei pysty päättelemään tarkasti, onko kirjoittaja tyttö vai poika. Kuitenkin näistä viidestätoista tarinasta, joista kirjoittajan sukupuoli ei käy ilmi, kolmessa tarinassa kirjoittaja kirjoittaa poikaystävästään, joten on mahdollista, että nämä kirjoittajat ovat tyttöjä, joskaan pelkän poikaystävästä tehdyn maininnan perusteella tätä ei voi varmaksi päätellä, koska kirjoittajien seksuaalinen suuntautuminen ei käy tarinoista ilmi. Myös muutama nimimerkki vaikuttaa tytön nimimerkiltä, mutta näistäkään ei voi tehdä toisen sukupuolen poissulkevia päätelmiä. Pidän siis todennäköisenä, että tarinoista tyttöjen kirjoittamia on 12, poikien 3 ja loput ovat joko tytön tai pojan kirjoittamia eli sitä päätelmää ei voi tehdä, että enemmistö kirjoittajista olisi tyttöjä, koska 50 %:ssa tarinoista ei pysty kirjoittajan sukupuolta päättelemään.

Viidestätoista (15) tarinasta pystyy päättämään kirjoittajan iän joko päättämällä tai niin, että kirjoittaja sen itse mainitsee. Päättelyssä olen lähtenyt siitä oletuksesta, että kirjoitukset on kirjoitettu vuonna 2007, jolloin kirjoituspyyntö on lähetetty. Tällä perusteella kaikki, joiden iän pystyy kirjoituksista päättämään, ovat kirjoitushetkellä olleet yli 10-vuotiaita. Kaksi (2) kirjoittajaa ovat kirjoitushetkellä olleet jo täysi-ikäisiä, loput kolmesta (13) ikäluokassa 10–17-vuotta. Tällä perusteella voi siis todeta, että ainakin puolet kirjoittajista ovat olleet joko 10-vuotiaita tai sitä vanhempia.

Nuorista reilusti yli puolet, 19 henkilöä, viittaa jotenkin sijoituksensa syihin esimerkiksi kuvailemalla olosuhteitaan lapsuudenkodissaan biologisten vanhempien luona. Toki nämä ovat nuorten omia arvioita syistä ja huomioon on hyvä ottaa myös se, että esittelemäni syyt ovat tutkielman tekijän tarinoista poimimia asioita eikä teksteistä käy ilmi, mitkä ovat olleet sijoitusten tosiasialliset syyt esimerkiksi huostaanottopäätöksessä. Yhdessä edellä mainitusta yhdeksästätoista tarinasta nuori toteaa oman käytöksensä olleen sijoituksen syynä: hän itse on käyttänyt päihteitä ja karkailut jatkuvasti kotoaan. Suoraan vanhemmuuteen viittaavana sijoituksen syynä eniten mainintoja saa jommankumman tai toisen vanhemman alkoholinkäyttö. Yksitoista (11) nuorta toteaa tämän olleen ainakin yksi syy sijoitukseen. Kuudessa (6) tarinassa mainitaan sijoituksen syyksi tai yhdeksi syistä vanhempien välinen ja/tai lapsen itseensä kohdistunut väkivalta. Samoin kuudessa tarinassa nuori kertoo jommankumman tai toisen vanhempansa kuolleen, eräs heistä mainitsee isänsä tehneen itsemurhan, kun taas toinen toteaa isänsä kuolleen ”ryyppyputken” jälkeen. Yhden nuoren äiti oli kuollut aivokasvaimen. Kirjoittajat kuvailevat lapsuudenkoteihinsa liittyvän myös sellaisia mahdollisesti sijoitukseen vaikuttaneita asioita kuin vanhempien mielenterveysongelmat, masennus, vanhempien avioero, äidin jaksamisvaikeudet, isän poissaolo, lasten laiminlyönti ja vanhempien riidat. Lasten laiminlyönti on näyttäytynyt kirjoittajille muun muassa niin, että isompi sisarus, kuten esimerkiksi eräässä tarinassa 4-vuotias isosisko, on pitänyt huolta pienemmästä sisaruksesta. Toki edellä kuvaillut syyt nivoutuvat monin tavoin yhteen ja monissa perheissä on ilmennyt monenlaisia ongelmia, joiden syy- ja seuraussuhteita on mahdotonta tarinoiden perusteella tarkemmin määritellä. Kuitenkin mielestäni nämä esitellyt asiat ovat sellaisia, jotka todennäköisesti ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että sijoitus on katsottu tarpeelliseksi.

Nuorten selviytymistarinoissaan esiintuomat sijoitusten syyt vaikuttavat hyvin samankaltaisilta kuin mitä sijoitusten syyt ovat vuonna 2008 olleet tahdonvastaisissa huostaanottopäätöksissä hallinto-oikeuksissa. Yleisimmät yksittäiset syyt ovat hallinto-oikeuden päätöksissä olleet lasten tai vanhempien päihteiden käyttö, väkivalta ja mielenterveysongelmat. Toki on huomioitava, että syitä huostaanottoon on yleensä useampia kuin vain yksi. (Hiitola & Heinonen 2009.) Näyttää siltä, että olipa selviytymisestään tarinoissaan kirjoittaville nuorille sitten kerrottu sijoituksen perusteet tai olivatpa he niitä itse päättelleet, selvästi tarinoita kirjoittaneilla nuorilla vaikuttaa olleen realistinen käsitys sijoituksen syistä. Toki itselläni ei ole tiedossa varsinaiset sijoitusten syyt, mutta ainakin nuorten esiintuomat syyt vaikuttavat uskottavilta, jos niitä vertaa tutkimustietoon.

Kahdeksassatoista tarinassa eli yli 60 %:ssa tarinoista käy selvästi ilmi, että nuori on parhaillaan sijoitettuna sijaisperheeseen tai mikäli hän on täysi-ikäinen, viimeinen sijoituspaikka ennen täysi-ikäistymistä on ollut sijaisperhe. Toki useimmat heistä mainitsevat, että ovat jossain vaiheessa elämäänsä olleet ainakin hetkellisesti sijoitettuna laitokseen, minkä jälkeen heidät on sijoitettu perheeseen. Myös sijaisperhe on voinut matkan varrella vaihtua. Neljässä tarinassa ei sijaishuoltopaikka käy mitenkään ilmi, yksi nuori on jo palautunut perhekodista omaan kotiinsa biologisen äitinsä luo ja loput kirjoittajista mainitsevat olevansa sijoitettuna joko lastensuojelulaitokseen, perhekotiin tai sijaiskotiin. Sijaiskodilla nuoret saattavat tarkoittaa juuri sijaisperhettä, mutta täysin varmaa johtopäätöstä tästä ei pysty tekemään, koska eri ihmiset voivat mieltää kodin käsitteen eri tavoin. Edellä mainitun biologisen äitinsä luo palautuneen alaikäisen nuoren sijoituksen syynä on ollut nuoren oma käytös, muun muassa päihteiden käyttö, ja nuoren käytöksen muututtua parempaan suuntaan, palaaminen kotiin on ollut mahdollista.

6.2 Selviytymistä ilmentävät tekijät nuorten tarinoissa

Tässä luvussa esittelen sijoitettujen lasten ja nuorten kirjoittamissaan tarinoissa esiintuomia selviytymistä ilmentäviä tekijöitä. Koska tarinat on koottu ”*Pinnalla – tarinoita selviytymiseen nuorilta nuorille*” -nimiseen teokseen, oletin jo lähtökohtaisesti löytäväni tarinoista nuorten selviytymistä ilmentäviä tekijöitä. Olen tutkielmassani käyttänyt termiä

lapset ja nuoret väljästi niin, että nuoret pitävät sisällään teini-ikäiset ja myös jo 18 vuotta täyttäneet kirjoittajat, jotka ovat olleet jälkihuollon piirissä.

6.2.1 Sijaisvanhemmat ja sisarukset kiintymyksen kohteina

”Äitini oli huonoilla teillä, jonka vuoksi asustin isäni siskojen luona jonkin aikaa, kun minut sitten otettiin huostaan ja pääsin vuoden ikäisenä sijaiskotiin. Sain maailman parhaimmat sijaisvanhemmat, mutta jouduin luopumaan sijaisisästäni kun olin 12-vuotias. Hän menehtyi liikenneonnettomuudessa. Sen jälkeen jäimme sijaisäitini kanssa kahdestaan, ja tuimme toinen toisiamme vaikeina aikoina. Minusta on pidetty hyvää huolta ja minua on rakastettu niin kuin omaa lasta.” (Janita 17-v.)

Yli puolet nuorista mainitsee hyvän sijaisperheen olleen merkityksellinen selviytymiselleen, mikä näkyy 1-vuotiaana sijaisperheeseen sijoitetun Janitankin kirjoituksessa. Perheissä nuoret ovat saaneet osakseen rakkautta ja saaneet itse rakastaa. Sijaisperheeltä saatu lämpö, rakkaus ja mahdollisuus elää tasapainoinen lapsuus kaikesta huolimatta, ovat olleet selviytymistä edistäviä tekijöitä nuorten elämässä.

Monet kirjoittavat sijaisvanhemmistaan isänä ja äitinä, mikä varmasti osaltaan kuvaa kiintymyksen tasoa. Vanhemmat, joiden koetaan aidosti välittävän ja olevan kiinnostuneita, ovat sijoitetuille nuorille hyvin tärkeitä. Vaikka sijaisvanhempi olisi jo kuollut, hänen antamansa esimerkki tavasta elää ja huolehtia toisista saattaa olla ollut nuorelle tärkeä kokemus. Nimimerkillä Helmiäinen kirjoittanut nuori kertoo juttelevansa huolensa iltaisin jo edesmenneelle sijaisisälleen, jota hän tarinassaan kutsuu isäkseen. Hän kirjoittaa isänsä hoitaneen eläessään paljon lintuja ja olleen lintujen ystävä. Isän esimerkki on ollut hänelle tärkeä:

”Eli toisin sanoen, olen jatkanut perinnettä, jonka isäni opetti minulle, että kaikkein pienimmistäkin luojan luomista on pidettävä huolta. Isäni oli paljon esimerkkinä minulle miten eläminen on täällä meille lahja, eikä itsestään selvyys.” (Helmiäinen)

Sisarussuhteet näyttäytyvät tarinoissa merkityksekkäinä tekijöinä nuorten selviytymiselle niin ennen sijoitusta kuin sen jälkeenkin, mikä näkyy esimerkiksi nimimerkillä Heidi89 kirjoittaneen nuoren tarinassa:

”Tätä kaikkea kokemaani en olisi kestänyt ilman vuoden nuorempaa pikkusiskoani.”

(Heidi89)

Tarinoista ei käynyt aina selkeästi ilmi, viittasiko kirjoittaja sijoituksen kautta saamiinsa sisaruksiin vai biologisiin sisaruksiinsa kertoessaan sisaruksistaan. Se, ettei tarinoista läheskään aina käy ilmi, onko kyseessä biologinen sisarus vai sijaisperheen kautta syntynyt sisarussuhde saattaa viestiä siitä, että sisaruus on nuorelle tärkeä voimavara, olipa kyseessä sitten biologinen sisaruus tai sijaisperheen kautta syntynyt sisarussuhde. Mikäli nuori kirjoitti, miten sisarus oli ollut tärkeä nuoren selviytymiselle jo syntymäkodissa, on tulkittavissa, että kyseessä on juuri biologinen sisarus. Joillekin nuorille biologinen sisarus oli selvästi saattanut merkitä suurta voimavaraa nuoren vielä asuessa biologisessa perheessä: sisarukset olivat yhdessä selvinneet vaikeista olosuhteista pois toinen toistaan tukien ja toisistaan huolta pitäen. Nimimerkillä Veev. kirjoittanut nuori muistelee siskonsa merkitystä selviytymiselleen biologisten vanhempiensa riitojen keskellä näin:

”Synnyin pääkaupunkiseudulla. Siihen aikaan vanhemmillani oli kauheat riidat päällä. Pari vuotta kuuntelin sitä kun vanhemmat huusivat toisilleen, eivät välittäneet paskaakaan minusta. Siskoni oli silloin 4 vuotta, ja pääosin tämä minut ruokki ja hoiti.” (Veev.)

Kyseinen nuori on selvästikin saanut syntymäkodissaan siskoltaan hyvin konkreettista apua ruokkimisen ja hoivaamisen muodossa ja on oletettavissa, että tuo siskolta saatu apu on osaltaan auttanut tätä kyseistä nuorta selviytymään vaikeissa olosuhteissa.

Sijaisperheessä syntyneissä sisarussuhteissa korostuu tietynlaisen vertaisuuden kokemus, jolla viitataan tässä samanlaisia asioita läpi käyneiden lasten ja nuorten yhteiseen jaettuun kokemusmaailmaan. Tämä vertaisuuden kokemus näkyy nimimerkin Päivänpaiste kirjoituksessa hyvin selvästi:

”Lastenkodin jälkeen sijaisperhe oli taivas maan päällä. Oli kuitenkin outoa sopeutua elämään yht’äkkiä viiden sisaruksen kanssa yhden asemasta. Meitä kaikkia kuitenkin yhdisti yksi asia; meidät kaikki oli petetty ja hylätty. Sen vuoksi osasimme ehkä ymmärtää toisiamme paremmin.” (Päivänpaiste)

Päivänpaisteen tarinasta välittyy sijaisperheessä asuvien muiden lasten, joita kirjoittaja kutsuu sisaruksikseen, merkitys vaikeassa elämäntilanteessa, jossa heidät kaikki oli ”petetty ja jätetty”. Ymmärretyksi tuleminen sisarusten taholta auttoi jaksamaan.

Tarinoiden perusteella on tulkittavissa, että nuorten selviytymistä edistävät välittävät sijaisvanhemmat, joiden hoivaan ja tukeen nuori voi luottaa ja sisarukset, jotka todella voivat jakaa kokemuksen siitä, mitä kaikkea nuori käy läpi, kun hänen on jätettävä syntymäkotinsa taakseen ja sopeutuminen uudenlaiseen elämään alkaa.

6.2.2 Suhtautuminen biologiseen sukuun selviytymisen edistäjänä

Suhteet lapsen tai nuoren biologiseen sukuun näyttävät tarinoissa värikkäinä, ja kuten jo aiemmin tutkielmani teoriaosuudessa lastensuojelulakiin (Lastensuojelulaki 2007, 54 §) viitaten totesin, esimerkiksi sijaishuollossa olevien nuorten kohdalla laki velvoittaa turvaamaan lapselle tärkeät ihmissuhteet, kuten esimerkiksi suhteet vanhempiin ja sisaruksiin. Siksi ei olekaan yllättävää, että kaksi kolmasosaa nuorista kirjoitti jotakin, joko positiivista tai negatiivista, suhteistaan biologiseen sukuunsa tai lapsuudenkotinsa tapahtumista. Toisaalta nuoren selviytymisen kannalta uskon olevan merkityksestä, että olivatpa suhteet biologiseen sukuun olemassa tai jostain syystä katkenneet, on tärkeätä, että biologisen suvun olemassa olo huomioidaan ja mikäli nuori haluaa yhteyttä sukuunsa pitää, se hänelle mahdollistetaan.

Nuorella on aina olemassa jokin suhde biologiseen sukuunsa läpi elämän jo geneettisen perimänkin kautta, olipa tuo suhde sitten hyvä, huono tai katkennut. Kuitenkin uskoisin, että on tärkeää, että nuori itse hahmottaa tuon suhteen jotenkin ja saa tarvittaessa käytyä

biologiseen perheeseensä ja sukuunsa liittyviä asioita läpi jonkun läheisen aikuisen tai ammattiauttajan turvin.

”Välit biologiseen sukuuni ovat hyvät ja toivottavasti ovat myös jatkossa. Olin viime syksynä biologisen äitini häissä ja jääjuhlaan olin leiponut ison voileipäkakun. Biologista isääni käyn tapaamassa hoitokodissa, jossa hän on ollut sairastumisestaan lähtien.” (Lumikki)

Edellä sijaisperheessä asunut Lumikki kirjoittaa, että välit biologisiin vanhempiin ovat hyvät ja hän toivoo näin olevan jatkossakin. Taustalla hänellä oli biologisten vanhempien alkoholinkäyttö, jonka vuoksi hänet oli sijoitettu syntymäkotinsa ulkopuolelle asumaan. Aluksi biologiset vanhemmat olivat käyneet katsomassa häntä, mutta lopulta käynnit olivat loppuneet, minkä kirjoittaja arvioi johtuneen vanhempien alkoholinkäytöstä. Sitten tilanne oli nähtävästi muuttunut parempaan päin ja kontakti biologisiin vanhempiin oli löytynyt uudelleen.

Osalla nuorista suhteet biologiseen sukuun näyttäytyivät hyvinkin merkityksikkäänä asiana heidän elämässään. Hyvät suhteet biologisiin sukulaisiin ilahduttivat heitä. Eräälle nuorelle jo edesmennyt biologinen isoisä oli ollut suuri tuki ja turva lapsuudessa. Toinen nuori taas toteaa, että välit biologiseen äitiin ovat katkenneet, mutta edelleen nuori toivoo jonakin päivänä pystyvänsä antamaan äidilleen anteeksi. Vaikka elämä on ollut rankkaa, osalle kirjoittajista tapaamiset biologisen perheen kanssa ovat olleet hyvin tärkeitä. Myös esimerkiksi vanhemman alkoholinkäytön lopettaminen oli saattanut avata yhteyden nuoren ja biologisen vanhemman välillä uudelleen. Yksi nuorista kirjoittaa olevansa onnellinen ja nauravansa vain käydessään ”kotona”, jolla hän viittaa biologiseen perheeseensä. Eräs nuori on hämmentynyt, kun rakastaa sekä biologista että sijaisperhettään.

Nimimerkki Tunteaton-97 kuvailee kirjoituksessaan ristiriitaista isäsuhdettaan:

”Mutta puhun siitä yhdestä...

Hän ei ollut paha,

Vaan vastuuton.

Hän totteli oikeuksiaan

Muttei velvollisuuksia.

Tämä ihminen on isäni

Rakastan häntä yli kaiken

Mutta vihaan sydämeni pohjasta.” (Tuntematon-97)

Taustalla Tuntematon-97-nimimerkillä kirjoittaneella nuorella oli tilanne, jossa äiti oli väkivaltainen häntä kohtaan eikä isä juuri puolustanut kirjoittajaa eikä kertonut asiasta kenellekään. Kyseinen nuori kertoi lopulta itse asiasta koulussa käyneelle psykologille ja sai apua. Hänen kirjoituksestaan välittyvä vahvasti se seikka, että ristiriitaisia tunteita ja kipuilua ei tuota vain fyysinen kipu, jota väkivaltainen vanhempi lapselleen tuottaa, vaan kipu voi olla myös henkistä laatua. Henkistä kipuilua on tässä tapauksessa tuottanut toisen vanhemman, isän, välinpitämättömyys.

Suhteet biologiseen sukuun näyttäytyvät kaiken kaikkiaan nuorten kirjoituksissa hyvin moninaisina: toiset saavat suhteista voimaa, osa haluaa unohtaa. Suhteet voivat tuottaa ilon lisäksi ristiriitaa ja sekasortoa: yksi nuori toteaa, että hänen elämänsä rauhoittui vasta, kun viranomaiset asettivat yhteydenpidon rajoittamispäätöksen hänen ja äidin välille. Nuoren selviytymisen kannalta on varmasti tärkeää, että nuoren omaa suhtautumista biologiseen sukuun kunnioitetaan ja pidetään mielessä, että suhde omaan biologiseen sukuun ”elää” koko ajan ja se voi vuosien varrella muuttua muotoaan ja olla välillä tiiviimpi ja toisinaan taas etäisempi.

6.2.3 Ystävyyssuhteet, seurustelu ja muut merkittävät ihmissuhteet

Nimimerkillä Onnellinen kirjoittanut nuori kirjoittaa ystävien merkityksestä elämässään näin:

”Minulla on onnekseni saanut olla muutama tosi hyvä ja luotettava ystävä, perheen ulkopuolelta, jotka ovat olleet kärsivällisiä ja luotettavia kuuntelijoita. Ennen kaikkea he ovat antaneet minulle tilaa ja aikaa puhua omaan tahtiini, kertoa samat asiat moneen kertaan ja vain olleet läsnä silloin kun olen tarvinnut kuuntelijaa.” (Onnellinen)

Ystävien suuri merkitys nuoren elämänlaadulle ja selviytymiselle näkyy useassa tarinassa. Seitsemän nuorta tuo kirjoituksessaan selvästi esiin ystävien suuren merkityksen selviytymiselleen ja vielä useampi mainitsee kaverit tai ystävät tekstissään ainakin jollain

tavoin. Ystäville on pystytty puhumaan vaikeistakin asioista ja purkamaan tunteita ulos ja heidän kanssaan vietetty aika on ollut monin tavoin arvokasta. Tietoisuus ystävien läsnäolosta, kun nuori on tarvinnut kuuntelijaa, on ollut tärkeää. Mahdollisuus puhua omaan tahtiin, kuten nimimerkki Onnellinen kirjoittaa, on ymmärrettävästi merkittävää, koska pakotettuna ihminen harvoin alkaa kertoa tuntemuksistaan vapautuneesti ja avoimesti. Eräs nuori kirjoittaa tärkeästä lastenkotiaikaisesta ystävästään, jolla on ollut tärkeä paikka hänen elämässään. Myös uudet ystävät, joita nuoret ovat saaneet esimerkiksi opiskelujen myötä, on koettu positiivisena asiana nuoren elämässä.

Riikka Korkiamäki (2013) on tarkastellut väitöskirjassaan sosiaalista pääomaa 14–16-vuotiaiden nuorten vertaissuhteissa (mt., 51). Tutkimustulosten mukaan tytöt tarjoavat toisilleen emotionaalista läsnäoloa ymmärryksen, lohduttamisen, välittämisen ja kuuntelemisen muodossa unohtamatta myöskään rohkaisua ja kannustusta. Ystävä tarjoaa lohtua vastoinkäymisissä, auttaa koulutöissä ja tarjoaa tukea arjen valinnoissa. Pojilla kavereista huolehtiminen näyttäytyi vahvana normina. Molempia sukupuolia yhdisti vahvat kahdenväliset tai tiiviin kaveriporukan väliset ystävyysuhteet. Luottamus, intimitetti ja tunne yhteenkuuluvuudesta määrittivät näiden nuorten vertaissuhteita. Toiminnallinen ulottuvuus näissä suhteissa näyttäytyi empatiana, ymmärtämisenä ja samaistumisena. (Mt., 128–129.) Uskon, että samankaltaiset vertaissuhteiden merkitykset koskevat myös oman tutkielmani nuoria, vaikkakin he edustavatkin huomattavasti rajatumpaa ryhmää yhteiskuntamme nuorista.

Neljä nuorta tuo tarinassaan selvästi esille, että seurustelukumppani on ollut nuorelle tärkeä tuki elämän käänneissä. Heidän lisäksi yksi nuori kirjoittaa rakkauden löytymisestä, minkä tulkitsen hänen kirjoittamassaan yhteydessä seurustelukumppanin löytymiseksi. Eräs nuorista kirjoittajista toteaa olevansa onnellinen kahden tytön kummi eli kummisuus on tuonut iloa elämään. Mielestäni kaikilla ihmisillä on sisäsyntyinen tarve tulla nähdyksi ja olla tärkeä ja merkityksellinen ihminen jollekin toiselle, mikä näkyikin nuorten tarinoissa hyvin selvästi.

6.2.4 Hyvät muistot osana selviytymistä

Nuoren suhteella hänelle elämänsä aikana tapahtuneisiin asioihin vaikuttaa olevan merkitystä nuoren selviytymiseen. Hyvät muistot biologisista vanhemmista ja kohtaamiset nuoria hyvin kohdelleiden ihmisten kanssa, vaikka lapsuudenkodissa on ollut vaikeaa, näyttävät tarinoiden perusteella tukevan nuoren selviytymistä.

Hyvät muistot ja kokemukset lapsuudesta ja biologisten vanhempien kanssa vietetystä ajasta säilyvät nuorten mielessä läpi elämän ja niihin nuori voi aina mielessään palata. Suhde menneisyyteen on aina tavalla tai toisella olemassa ja jokaisen on omalta osaltaan ratkaistava, millainen tuo suhde on. Onnistunut menneisyyden käsitteleminen kuvastaa mielestäni tunnekeskeistä selviytymistä (Lazarus & Folkman 1984, 150).

”Ehdin kokea vanhempieni kanssa paljon ihania asioita vähässä ajassa, mutta tosi paljon jäi kokemattakin. On tosi ihania muistoja, mutta välillä tulee väkisinkin mieleen jotain ei niin kivoja asioita. Minulla oli pienenä tyyny, jota ilman en suostunut menemään nukkumaan. Se on hyvä muisto minulle lapsuudesta. Toinen muisto on, kun äitini osti minulle valkoisen pupu-pehmolelun. Siitä en luovu vieläkään. Jotakin aivan mahtavia muistoja tuovat mieleen valokuvat.” (Ikuinen ikävä)

Konkreettiset muistot elämästä ennen sijoitusta kotoa pois näyttäytyvät tärkeinä nuorten tarinoissa. Tällaisia tärkeitä muistoesineitä lapsuudesta ja biologisista vanhemmista ovat esimerkiksi pehmolelu, tyyny ja valokuvat, joista nimimerkki Ikuinen ikäväkin edellä kirjoittaa. Nuo konkreettiset tavarat tuovat nuorten mieliin hyviä muistoja synnyinperheestä kaikesta huolimatta. Tämä tutkimuslöydös puoltaa Hughesin (2011, 35) ajatusta siitä, että suurten muutosten keskellä, varsinkin, kun lapsi joutuu eroon vanhemmastaan, vanhemmasta muistuttavien konkreettisten esineiden ja valokuvien merkitys kasvaa.

Tietyissä hetkessä selviämistä on saattanut edistää ainakin sijoituksen alkuvaiheessa haave kotiinpaluusta:

”Olin hämilläni, koska en tullessani sijaisperheeseen tiennyt miksi olin siellä. Yritin vain mieltä, että äiti tulee pian minut hakemaan, mutta niin ei käynyt.” Hansikki (111)

Tulkitsen nimimerkillä Hansikki 111 -kirjoittaneen nuoren selviytymistarinaa niin, että alun raskaina ja hämmentävinä aikoina häntä on auttanut jaksamaan eräänlainen mielikuvitusfantasia kotiinpaluusta, jossa biologinen äiti hakee hänet takaisin lapsuudenkotiin. Toki joillakin nuorilla kotiinpaluu voi olla realistinenkin vaihtoehto, mikäli tilanne lapsuudenperheessä paranee. Hansikki 111:n tarinasta ei kuitenkaan välity se mielikuva, että hän olisi kotiin takaisin päässyt, vaan kyseinen nuori kotiutui lopulta sijaisperheeseen.

Nuoret muistelevat kirjoituksissaan kohtaamisiaan heitä hyvin kohdelleiden ihmisten kanssa aikana, jolloin he vielä asuivat syntymäkodissaan. Naapurit ovat lahjoittaneet eräälle nuorelle lapsena ruokaa, kun lapsi on nälissään käynyt ruokaa pyytämässä ja tämä samainen nimimerkillä Milla kirjoittanut nuori muistelee lämmöllä naista, jota kutsuu tarinassaan kiltiksi tädiksi, jonka luona hän sai vielä lapsuudenkodissa asuessaan silloin tällöin vierailia ja jolta hän on tuolloin saanut ruokaa, huolenpitoa, positiivista huomiota ja turvallisen nukkumapaikan vailla huolta:

”Hänen silmänsä vähän kirkastuvat, kun hän muistaa, että tänään on se päivä, kun hän saa käydä kylässä kiltin tädin luona. Kiltti täti asuu rivitalossa. Hänellä on aika pieni asunto. Pieni tyttö on aivan väsynyt saapuessaan asunnolle. Hän käpertyy sohvalle, ja vaatii suojakseen valkoisen virkatun peiton. Siihen hän nukahtaa ja nukkuu kauan.

Herättyään hän menee lähellä olevaan metsään leikkimään. Hän on kerännyt pieneen pussiin puolukanlehtiä, jotka ovat värjäytyneet syksyn kylmyydessä. Hän ottaa mukaansa myös sangon. Pieni tyttö rakastaa tehdä havunneulaskakkuja. Nyt sade on juuri sopivasti tehnyt maan niin märäksi, että kakut pysyvät koossa. Kiltti täti tulee pian ihailemaan pienen tytön kakkuja. Pian he molemmat ovat täyden työn touhussa. Aika rientää nopeasti eteenpäin, ja saapuu ruoka-aika. Täti keittää hyvää ruokaa, ja pieni tyttö syö lautasen ihan tyhjäksi.”
(Milla)

Se, kuka Millan tarinan kiltti täti oli, ei käy tarinasta ilmi. Uskon kuitenkin, että tämän hyvän kokemuksen kautta saatu tieto siitä, että lasta hyvin kohtelevia turvallisia aikuisia on olemassa, on auttanut lasta uskomaan, etteivät kaikki aikuiset kohtele lapsia huonosti tai ole

kykenemättömiä huolehtimaan heistä. Eräs nuori, jolla oli jo takanaan useampia sijoituksia, muisteli erityisellä lämmöllä yhtä perhehoitojaksoa kesältä, jolloin hän oli 11-vuotias. Hän kirjoittaa, että tuosta paikasta hänellä on erityisen hyviä muistoja, mutta kirjoittaja ei erittele, mikä paikassa oli erityistä.

6.2.5 Häpeästä ja syyllisyydestä irtipäästäminen

Menneisyyden läpikäyminen tunnetasolla vaikuttaa olevan tärkeää, esimerkiksi silloin, kun nuori on jäänyt kantamaan syytä tai toisesta jonkinlaista syyllisyyttä ja häpeää hänelle tapahtuneiden asioiden johdosta. Noista tunteista irtipäästäminen on ollut tärkeää nuoren selviytymisen kannalta. Kolme nuorta kirjoittaa selkeästi siitä, miten he ovat ymmärtäneet, etteivät heidän vanhempiansa tekemiset ole heidän syytään tai että nuori ei häpeä menneisyyttään. Nimimerkki Onnellinen kirjoittaa selviytymisestään seuraavasti:

”Kolmas, ihan äärettömän iso juttu on ollut tajuta, että se ei ole minun vikani, että vanhempani ovat alkoholisteja. Sen ymmärtäminen, ettei minussa ole vikaa tai etten minä ole vastuussa vanhempieni kyvyttömyydestä hoitaa minua, on auttanut pääsemään irti syyllisyydestä ja vapauttanut minut siirtymään elämässäni eteenpäin.” (Onnellinen)

Eräs 15-vuotiaana sijaisperheeseen asumaan sijoitettu nuori kirjoittaa, ettei syyllisty biologisten vanhempiansa syytöksistä enää:

”Saadessani rauhassa tutustua uuteen perheeseeni, kouluun ja kaupunkiin alkoi tuntua, että asiathan olivat hyvin. Itse asiassa nyt ne oikeasti oli hyvin. Vaikka vanhemmat kaataisivat niskaan syytöksiä, tiedän että heidän tässä pitäisi katsoa peilin. Minullahan on nyt kaikki hyvin.” (Minä vaan)

Nimimerkillä Tiina-kirjoittaneen nuoren tarinasta välittyy vapautuminen häpeän tunteesta:

”Puoli vuotta täällä olen asunut ja vihdoin ymmärtänyt muutaman tärkeän asian. Tärkein ehkä kaikista on se, etten häpeä menneisyyttäni. Se ei ole minun vikani, enkä ole voinut vaikuttaa mihin synnyin.” (Tiina)

Häpeän ja syyllisyyden tunteista vapautuneet nuoret ovat uskaltaneet käsittelemään heille tapahtuneita asioita ja ymmärtäneet, etteivät tapahtumat ole olleet heidän syytään. Joillakin nuorilla selviytymiskeinona saattoi kuitenkin olla kipeiden asioiden sulkeminen pois mielestä. Tämä näkyy esimerkiksi nimimerkillä Veev. kirjoittaneen nuoren tarinassa, jossa hänen kertoo äitinsä sairastumisesta, minkä jälkeen hän joutui siskonsa kanssa ”lastenkodista toiseen”:

”Tätä tarinaa en muista, en tiedä onko tämä kuinka totta, mutta näin minulle on kerrottu. En halua puhua siitä sen enempää, nää jutut on mulle kipeitä asioita. Enkä pysty ajattelemaan niitä. En tiedä olenko koskaan valmis lukemaan huostaanottokansiotani. Ja jos olisinkin, en tiedä kestäisinkö koko totuuden. Parempi näin. Rakastan nykyistä elämäni.” (Veev.)

Nimimerkillä Veev. kirjoittaneen nuoren tarinasta käy ilmi, että hänen selviytymisensä edellytys suhteessa hänen menneisyyteensä on ainakin vielä kirjoitushetkellä ollut asioiden ajattelemisen välttely ja niiden sulkeminen pois mielestä.

Tuija Eronen (2012, 5–6) on käsitellyt väitöskirjassaan lastenkodissa eletyn lapsuuden kerrottavuutta osana henkilökohtaista elämää ja on tutkimuksessaan tarkastellut muun muassa häpeästä kertomiseen liittyviä kertojan paikkoja suhteessa lastenkodissa vietettyyn lapsuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Häpeän tunne liittyy lastensuojelullisiin ilmiöihin niin lapsiin kohdistuvan pahan kuin lasten itsensä tekemän pahan kautta. Erilaiset häpeästä kertomisen kertojan paikat Eronen on nimennyt ”kiusatuiksi”, ”etsijöiksi”, ”tyytyväisiksi” ja ”rikkaiksi”. Kiusatuilla häpeän tunne on liittynyt alistaviin ihmissuhteisiin, joista he ovat olleet riippuvaisia, kun taas etsijöillä tuo tunne on kiinnittynyt tarpeeseen puolustautua mitätöiviä ja

eristäviä ihmissuhteita vastaan pakenemalla tai vihalla. Tyytyväisten tarinoissa kertojan paikka ei kiinnity häpeän kokemukseen, vaan heidän ihmissuhteensa ovat olleet solidaarisia. Mahdolliset häpeän tunteet liittyvät heillä tiettyihin tapahtumiin eivätkä määritä heidän olemistaan. Rikkaitten kertomuksissa häpeä on saattanut ilmetä esimerkiksi omantunnon tuskien kautta ja on lopulta toiminut sovinnon edellytyksenä; rikkaat ovat vapautuneet häpeän ansasta. He ovat antaneet anteeksi ja ottaneet opiksi. Lasten selviytymisen kannalta on tärkeää, että mikäli hänet joudutaan sijoittamaan asumaan pois biologisten vanhempinsa luota, sijaishuollossa lapselle pystytään antamaan mahdollisuus rakentaa itselleen myönteinen minän paikka. (Mt., 359–376.)

6.2.6 Turvallisuuden tunteen rakentuminen ja perustarpeiden tyydyttyminen

Turvallisuuden tunne rakentuu nuorilla monin eri tavoin. Konkreettisia asioita, joita nuoret toivat esiin sellaisina asioina, jotka olen tulkinnut turvaa tuottaviksi ja sitä kautta selviytymistä edistäviksi, ovat rauhallinen eteneminen sijoituksessa ja kokonaisvaltainen huolenpito nuoresta, mikä pitää sisällään kaikenlaisen välittämisen, asioiden pysyvyyden tunteen sekä rajojen asettamisen. Tämä vähentää nuoren huolta siitä, että tämän pitäisi yksin olla vastuussa kaikesta omassa elämässään ja nuori voi nauttia nuoruudestaan ja luottaa siihen, että häntä hoivaavat aikuiset puuttuvat asioihin tarvittaessa. Kirjoittaapa muutama nuori myös uskosta Jumalaan turvaa tuovana asiana elämässään.

Toivoa on -nimimerkillä kirjoittanut nuori kuvaa, miten oli tavannut sijaisperheensä jäseniä jo ennen muuttoa sijaiskotiin ja ollut tulevassa kodissaan kylässä jo ennen muuttoa:

”Minä pääsin sijaiskotiin noin 4-vuotiaana ja muistan, että minua oltiin käyty katsomassa ennen virallista siirtoa. Silloin olin myös päässyt käymään heillä jo aikaisemmin. Olin hyvin iloinen päästessäni uuteen kotiin.” (Toivoa on)

Kolme nuorta toteaa, että he ovat olleet tyytyväisiä siihen, että he ovat ennen muuttoaan sijaisperheeseen joko saaneet rauhassa tutustua uuteen perheeseensä tai ylipäänsä tutustuminen muuton jälkeen on tapahtunut rauhassa. Etukäteisvierailut ennen varsinaista muuttoa perheeseen ovat rauhoittaneet nuoren mieltä, kun hän on tiennyt, mihin menee ja

mitä tulee tapahtumaan. Myös rauhallinen tutustuminen uuteen kouluun ja muuhun ympäristöön on koettu hyväksi asiaksi.

Tarinoita kirjoittaneilla nuorilla on kaipuu pysyvyyteen. Jatkuvat muutokset on koettu raskaiksi ja stressaaviksi. Eräskin nuori kirjoittaa, ettei kestäisi enää ”pallottelua sijaiskodista toiseen”. Yksi nuorista toteaa elämänsä rauhoittuneen vasta, kun huostaanottopäätös oli vihdoinkin tehty. Myös pitkään samana pysynyt sijaisperhe on koettu positiivisena asiana.

Nimimerkillä S.S. kirjoittaneen nuoren lapsuudenperheessä isällä oli ollut alkoholiongelma ja äiti oli kuollut aivokasvaimeen eikä isä pystynyt hänestä huolehtimaan:

”Asun järvenrannalla.

Siellä on mukavaa,

eikä tarvi huolehtia siitä miten minua kasvatetaan.” (S.S.)

Kirjoituksesta ei käynyt ilmi, oliko hänet sijoitettu perheeseen vai lastensuojelulaitokseen asumaan. Toisaalta olipa kyseessä kumpi tahansa, sama selviytymistä edistävä kokemus, luottamus siihen, että hänen kasvatuksestaan pidetään huolta aikuisen taholta, on nuorelle mahdollinen.

Kaksi nuorta kirjoittajaa tuo heille sijoituksen jälkeen asetetut rajat esiin heille hyvinkin merkityksellisessä valossa. Vielä useampi kirjoittaja totesi, että rajojen opettelu on ollut nuorille uusi kokemus, osaa heistä ei ole ennen juuri rajoitettu. Tarinoista välittyy toive puuttumisesta nuoren asioihin, mikäli ne näyttävät menevät huonoon suuntaan:

”Mutta jos homma ei toimi eli nuori käyttää päihteitä tai käyttäytyy kylillä väkivaltaisesti hän ei hoida koulunkäyntiään, hommaan pitää puuttua. Jos aikuinen huomaa, että nuorella on hankalaa, hänen kannattaa puuttua asiaan. Eli mennä puhumaan hänelle ja yrittää auttaa häntä.” (Huolella-Nee)

Nimimerkillä Huolella-Nee kirjoittanut nuori toteaa, että vaikka hän on saanut elää sijaisperheessä elämäänsä suhteellisen vapaasti, tavata kavereita ja harrastaa, hänen mielestään nuorten asioihin on puututtava, mikäli asiat alkavat riistäytyä käsistä ja mennä

huonoon suuntaan. Kyseisen nuoren kirjoituksesta välittyy vapaus mennä ja tulla ilman tiukkoja rajoja, mutta kuitenkin nuorella on turvallinen tietoisuus siitä, että hänen toimintaansa tullaan puuttumaan, mikäli se ei enää ole sijaisvanhempien luottamuksen arvoista.

Rajojen asettamisen lisäksi turvallisuuden tunnetta on joillakin nuorilla lisännyt usko. Eräs nuori kirjoittaa uskostaan Jumalaan turvan antajana:

”Lisäksi, kaikkien näiden vuosien ajan, usko Jumalaan on ollut minulle suuri voimavara, turva ja apu, etenkin silloin kun on ollut vaikeata.” (Onnellinen)

Kaksi nuorta tuo kirjoituksissaan esille uskon Jumalaan, nimimerkki Onnellinen edellä esitetyn virkkeen kautta, eräs toinen nuori kertoessaan tavastaan rukoilla iltaisin Isä meidän -rukous. Näillä nuorilla usko on ollut yksi osa selviytymistä. Itse ajattelen, että usko Jumalaan voi tuoda nuorelle turvaa, kuten nimimerkki Onnellinen kirjoittaa. Puhutaanhan arjessakin Jumalaan turvaamisesta.

Jakobson ja Wiegand (1995, 121) esittelevät teoksessaan ”Muutosvoima minussa – nuoren selviytyminen arkielämän paineissa ja kriisitilanteissa” erään tuntemattoman henkilön kirjoittaman runon, jonka nimi on ”Kuuntele”. Yksi tuon runon säkeistä käsittelee rukousta ja Jumalaa: ”Ehkä tämän vuoksi rukous auttaa joitakin ihmisiä koska Jumala on äänetön, hän ei anna ohjeita eikä yritä järjestellä asioita. Hän vain kuuntelee ja antaa minun selvittää asiani.” (Mt., 121). Usko Jumalaan ja rukous voivat siis edistää myös sijoitetun nuoren tunnetta kuulluksi tulemisesta.

Kuulluksi tulemisesta kirjoitti myös nimimerkki Tuntematon-97. Syntymäkodissa häntä kuunteli hänen kokemuksensa mukaan vain oma lelu:

*”Vain lelu pieni omani,
Kuunteli öisin, päivisin
Ja kaverina lohdutti...”* (Tuntematon-97)

Kuulluksi tulemisen kokemus näyttäytyy tarinoissa niin tärkeänä, että jopa se, että saa puhuttua lelulle, tuo turvaa. Toisaalta tämä kertoo mielestäni ihmisen mielen vahvuudesta ja

siitä, että kyseinen nuori on saanut puettua omia ajatuksiaan sanoiksi, kun hän on ajatellut, että eloton esine häntä kuulee. Nuori kertoo saaneensa lelulta jopa lohdutusta, vaikkakin käytännössä ajattelen, että tavallaan nuori itse on antanut lohtua itselleen käyttäen lelua eräänlaisena välineenä tässä omassa sisäisessä keskustelussaan. Samainen kirjoittaja kertoi tulleen lopulta kuulluksi lastenkodissa, jonne hänet sijoitettiin asumaan, ja sitä ennen hän oli saanut puhuttua asioistaan koulussa psykologille, mitä kautta tieto hänen syntymäkotinsa olosuhteista oli saatu selville. Nuori oli lopulta saanut kerrottua ammattilaiselle tilanteestaan ja kertoo saaneensa häneltä apua. Vaikuttaa siltä, että kuulluksi tuleminen on tuonut nuorelle turvaa ja edistänyt hänen selviytymistään. Toisaalta jäin miettimään kyseisen nuoren kohdalla hänen käyttämäänsä nimimerkkiä; kenties hän kokee edelleen olevansa jollain lailla tuntematon ja kaipaa vielä syvällisempää kuulluksi tulemisen tunnetta. Uskon, että ihmisen tarve tulla kuulluksi ja lohdutetuksi jatkuu läpi koko elämän ja uskon, että kirjoittajan kokemus siitä, että hän voi tulla toisten ihmisten taholta aidosti kuulluksi, edistää hänen uskallustaan kertoa ajatuksistaan jatkossakin. Kenties sen jälkeen hän ei enää koe olevansa tuntematon. Yksi nuorista kirjoittaa saaneensa apua terapiasta, joka onkin yksi mahdollinen kanava kuulluksi tulemiselle.

Kaksi nuorista kirjoitti, että päiväkodin hoitotädit tai opettaja olivat ratkaisevassa asemassa siinä, että lasten ongelmat tulivat nähdyksi ja niihin puututtiin. Toki on muistettava, että näillä henkilöillä on työnsä puolesta velvoite tehdä lastensuojeluilmoitus salassapitomääräysten estämättä, mikäli heillä herää lastensuojelullinen huoli lapsen tilanteesta (LSL 2007, 25§). Nuorten tarinoista käy ilmi, että tämä velvollisuus on tarpeellinen ja varmasti pitkälti sen vuoksi he ovat vihdoinkin saaneet apua tilanteessa, joissa omat vanhemmat eivät pysty heistä huolehtimaan. Eräs nuorista kertoo naapurin puuttuneen asiaan, mikä todennäköisesti viittaa siihen, että naapuri on tehnyt asiassa lastensuojeluilmoituksen.

Mahdollisuus syödä nälkäänsä, käydä koulua, harrastaa, olla pelkäämättä jätetyksi tulemista vanhempien taholta ja saada tarvittaessa kaipaamaansa tukea vaikeuksissa ja vastoinkäymisissä ja niin sanottuja ”eväitä elämään”, ovat asioita, joita nuoret tuovat kirjoituksissaan esille kertoessaan niistä hyvistä asioista, joita pääsy sijaisperheeseen on tuonut tullessaan. Eräs nuori kertoo, että hän ei edes tiennyt, että hyviin tapoihin kuuluu ihmisten hyvästely lähtiessä. Elämä perheessä näyttää tuovan lasten ja nuorten elämään kaivattua pysyvyyttä ja turvaa sekä sosiaalisia taitoja, jotka uskoakseni edistävät nuoren selviytymistä ja kykyä oman elämän hallintaan tulevaisuudessakin

Jo tarinoita lukiessani mieleeni tuli Abraham Maslow'n aikanaan kehittämä tarvehierarkia, jota olisin myös voinut soveltaa tulosten jaottelussa. Tuossa tarvehierarkiassa ihmisen perustarpeet jaotellaan seuraavasti:

- 1) fyysiset tarpeet
- 2) turvallisuudentunteeseen liittyvät tarpeet,
- 3) rakkauteen, kiintymykseen ja yhteenkuuluvuuteen liittyvät tarpeet
- 4) itsensä arvostamiseen liittyvät tarpeet sekä
- 5) itsensä toteuttamiseen liittyvät tarpeet.

Nämä tarpeet liittyvät toisiinsa niin, että ihmisen tarvitsee täyttää ensin perustavanlaatuiset fyysiset ja turvallisuudentunteeseen liittyvät tarpeensa, joiden täytyttyä hän voi pyrkiä täyttämään muita tarpeita, viimeisimpänä itsensä toteuttamisen tarpeita. (Abraham Maslow 1943; ref. Research History 2012) Samoin Erik Allardtin yksilökeskeisen tarpeentyydytyksen näkökulma, jossa luokitellaan hyvinvoinnin ulottuvuudet elintason (having), yhteisyyssuhteisiin (loving) ja itsensä toteuttamisen muotoihin (being) olisi ollut sovellettavissa tulosten esittelyyn. Elintaso pitää sisällään muun muassa fysiologisten tarpeiden tyydytyksen, kun taas yhteisyyssuhteet pitävät sisällään yksilön tarpeen kuulua jäsenenä sosiaalisten suhteiden verkostoon johtavana ajatuksena ihmisen tarve rakkauteen. Itsensä toteuttaminen nähdään Allardtin jaottelussa myös tärkeänä tekijänä yksilön hyvinvoinnille: itsensä toteuttaminen ja persoonallisuuden kehittäminen ovat positiivisia arvoja, joiden vastakohtana voidaan nähdä vieraantumisen. (Allardt 1976, 37–47.)

6.2.7 Eteenpäin vievä tekeminen ja onnistumisen tunteet

Nuorten selviytymistä näyttää tarinoiden perusteella edistäneen kaikenlainen eteenpäin vievä tekeminen. Tarkoitan eteenpäin vievällä tekemisellä tässä yhteydessä kaikenlaista tekemistä, joka edistää nuoren selviytymistä, olipa kyse sitten mielekkästä vapaa-ajan tekemisestä, joka auttaa jaksamaan tai hyvin sujuvasta koulunkäynnistä tai opiskelusta.

”Selviytymistäni on perheen, ystävien ja sukulaisten lisäksi auttanut hyvä musiikki. Musiikin kuuntelu vie ajatukset muualle tai jos keskittyy lukemaan jotain kirjaa niin voin kuvitella tällä

hetkelläkin, miten kaikki muut ajatukset häviää lukemisen ajaksi. Sitten tällä hetkellä tulee mieleen vielä yksi ajatusten muualle kääntäjä. Se on piirtäminen. Tästä tulee mieleen, että kaikki työ, harrastukset ja muut sen tapaiset tekemiset, joissa tarvitsee miettimistä niin niissä ei kerkeä miettiä omia asioita. Minun kohdallani auttaa ainakin yleensä.” (Ikuinen ikävä)

Edellä nimimerkin Ikuinen ikävä kirjoituksessa käy ilmi, miten tärkeää hänelle on hyvien perhe- ja ystävyys-suhteiden lisäksi oma mielekäs tekeminen. Lisäksi hän jo kirjoituksessaan kertoo, miksi lukeminen, musiikin kuuntelu ja piirtäminen ovat hänelle erityisen tärkeitä; niiden parissa hän saa käännettyä ajatuksensa ainakin hetkellisesti pois muista asioista. Toki kirjoituksesta on luettavissa, että ihmissuhteiden merkitys on olennainen, mutta omaa hyvinvointia tukee myös kaikenlainen harrastaminen. Murheiden keskellä esimerkiksi lukeminen saattaa tarjota nuoren mielelle kaivatun lepotauon oman elämän haasteista, minkä ei tarvitse tarkoittaa sitä, etteikö noita murheita kuitenkin kohtaisi, vaan että välillä on rentouttavaa ajatella jotakin aivan muuta. Mielestäni vanhempien tai esimerkiksi lastensuojelulaitoksen työntekijöiden tehtävänä on pitää huoli siitä, että nuori ei liikaa pakene arkea jonkinlaiseen tiettyyn tekemiseen, vaan että se pysyy järkevissä mittasuhteissa. Toisaalta kaikki me ihmiset kaipaamme arkeemme hengähdystaukoja, joten mielestäni on hyvä, jos nuori löytää itselleen mielekästä tekemistä, joka tuon hengähdystauon voi hänelle tarjota.

Ratsastusta harrastava nimimerkillä Helmiäinen kirjoittanut nuori kuvaa ratsastuksen merkitystä elämässään näin:

”Aloitin ratsastuksen 9-vuotiaana, koska siinä tarvitaan paljon keskittymistä, eikä muualle katsomista. Ratsastuksenopettajani mielestä olen edistynyt tosi paljon. Olen jopa saanut palkkatunnin taluttamisesta ja auttamisesta.” (Helmiäinen)

Helmiäisenkin tarinasta käy ilmi, miten keskittymistä vaativa harrastus tarjoaa mahdollisuuden unohtaa murheet ja samalla tuottaa onnistumisen tunteita, joista nuori saa iloa elämäänsä. Nuorten tarinoista käy myös ilmi, että sijoitus on mahdollistanut ainakin osalle nuorista onnistuneen koulunkäynnin, jota on tarvittaessa räätälöity nuoren tarpeiden mukaan, ja sitä kautta pääsyn mielenkiintoiseen opiskelupaikkaan, mikä taas edistää nuoren sijoittumista työelämään häntä itseään kiinnostavien töiden pariin.

6.2.8 Uskallus kertoa ongelmista välittäväälle aikuiselle

”Ennen nukahtamistaan hän päättää, että seuraavasta päivästä lähtien hän ei astu enää jalallansa tähän kammottavaan paikkaan. Seuraavana aamuna kaksi hoitotätiä hakevat pienen tytön ja hänen siskonsa päiväkotiin. Autossa pieni tyttö tyttö päättää kertoa tädeille kaiken. Hakkaamisen, karjumisen, nälän, riitelyn, karkaamisen, uhkailun ja tappelun. Tyttö pyytää, etteivät hoitotädit sanoisi naiselle, että hän oli kertonut. Hän ei nimenomaan saisi puhua näistä asioista. Päiväkodissa pientä tyttöä ja hänen siskoaan pyydetään juttelemaan. Heidät viedään johonkin leikkihuoneeseen. Samat hoitotädit sanovat, että tytöille on etsitty uusi koti, ja he pääsevät sinne jo tänään. Pieni tyttö ei oikein tiedä, miten hänen sillä hetkellä pitäisi tehdä. Hän päättää tehdä niin, miltä hänestä parhaiten juuri sillä hetkellä tuntuu. Hän tuntee, kuinka hänen sydämensä on pakahtua onnesta.” (Milla)

Millan kirjoituksesta välittyy syntymäkodin ongelmista kertomisen käännteentekevä merkitys selviytymiselle: hän tekee päätöksen, ettei enää astu väkivallan, nälän ja riitelyn keskelle ja kertoo kotona tapahtuvista asioista hoitotädeille. Kirjoittaja näyttäytyy tarinassaan uskaliaana lapsena, joka lopulta päättää kertoa huonoista kotioloistaan hoitotädeille, vaikka tietää, ettei saisi kotona tapahtuvista asioista kenellekään puhua. Lukijan huomion Millan tarinassa herättää se, että hän on kirjoittanut tarinaansa kertoen pienestä työstä sen sijaan, että kertoisi tarinaansa minä-muodossa. Toisaalta tarinansa loppuosassa hän palaa kerronnassaan minä-muotoiseen kerrontaan. Kenties tämä kuvaa sitä, että hän on ottanut näihin tapahtumiin tietyn etäisyyden ja kokee kirjoitushetkellä elämänsä hyvin toisenlaiseksi.

Samanlaisen rohkeuden itsestään oli löytänyt vaikeista kotiolosuhteistaan koulun psykologille kertonut nimimerkki Tuntematon-97:

”Toinen apu pian löytyi.

Oli koulussa psykologi.

Aloin käydä hällä yleensä,

Ja viimein, ja viimein

Märin silmiin...

Salaisuus paljastui!” (Tuntematon-97)

Se, että lapsi tai nuori uskaltuu kertomaan kotinsa olosuhteista, voi olla lapselle todella suuri voimainponnistus. Lapsilla on usein tapana suojella vanhempiaan tai sitten he eivät kenties vain tiedä paremmasta kohtelusta ja voivat näin ollen pitää sisällään isoja murheita. Edellisestäkin nimimerkin Tunteiden-97 kirjoituksesta käy ilmi, että vaikeat kotiolosuhteet ovat olleet salaisuus. Nuori kirjoittaa tarinassaan olleensa pahoinpidelty äitinsä taholta ja vaikka hänen isänsä oli nähnyt pahoinpitelytilanteet, isä ei ollut häntä juuri puolustanut. Tuollainen asia on lapselle varmasti hyvin traumatisoiva eikä siitä ole ollut helppo puhua. Myös muiden nuorten tarinoista käy ilmi, että asiat on pyritty salamaan esimerkiksi näyttelemällä, että kaikki on hyvin. Siksi onkin todella iso asia, jos lapsi tai nuori uskaltaa ottaa sen askeleen, että kertoo kaltoinkohtelustaan jollekin, joka voi auttaa ja on tärkeää, että asioihin tuolloin reagoidaan.

Merja Laitinen (2002, 63) on tarkastellut inestiiä inhimillisen pahan näkökulmasta ja toteaa, että vaikka lapsuutta pidetään länsimaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa hyvänä ja koskemattomana, on kuitenkin ihmisiä joiden lapsuus määrittyy toisin. Olosuhteissa, joissa paha on läsnä lapsen perheessä, lapsi ei välttämättä edes osaa kyseenalaistaa sitä, mikä on normaalia ja mikä epänormaalia. Lisäksi lapsi saattaa pyrkiä vaikenemalla suojelemaan perhettään ja vanhempiaan ja ikään kuin uhrata itsensä pahalle. Kyse voi olla myös siitä, että vaikeasti kohdattavan ilmiön ollessa kyseessä, perhe sulkee salaisuuden sisälleen. (Mt., 63–76.) Vaikka tarinoita kirjoittaneet nuoret eivät ainakaan kirjoittaneet kokeneensa juuri inestiiä, uskon, että pahasta puhumisen vaikeus ja sen julkituominen ovat totta myös monissa muissa lapsia kohtaavissa laiminlyöntitilanteissa.

6.3 Voimaantuminen nuorten tarinoissa

Tulkitsen voimaantumisen tutkielmassani niin, että se on jotain selviytymisen jälkeen tai sen kanssa samanaikaisesti tapahtuvaa. Varmasti siitä syystä tämä tutkimustulososio on edellistä suppeampi. Edellä esitellyt selviytymistä edistävät tekijät pitivät sisällään ihmisiä ja asioita, jotka olivat auttaneet lasta tai nuorta selviytymään akuuteistakin tilanteista, joita he olivat syntymäkotinsa kyseenalaisissa olosuhteissa joutuneet kohtaamaan. Lisäksi esittelemäni selviytymistä edistävät tekijät olivat asioita, jotka olivat auttaneet nuorta sopeutumaan uuteen kotiin ja elämään.

Voimaantumisen tulkitsen eräänlaiseksi selviytymiskokemusten lopputuotokseksi, jossa erilaiset kokemukset sulautuvat yhdeksi voimaantumisen tunteeksi ja kokemukseksi. Toki on mahdollista, ettei ihminen voimaannu, vaikka jotenkuten selviäisikin vastoinkäymisistä. Ihminen voi luonnollisesti tuollaisessa tilanteessa jäädä hyvin katkeraksi ja menettää elinvoimaisuutensa eikä selviytymisen lopputuotoksena voimaannu.

6.3.1 Vastoinkäymiset voimavarana

*”Tätä puuta on lyönyt salama,
kaikki oksat on mennyt.*

*Nyt puu saa valoa ja vettä,
siinä on pöllön kolo.*

*Sillä on vahva runko,
se selviää myrskyssä hyvin.” (Atte)*

Vastoinkäymisistä selviytyminen on vahvistanut monia nuoria kirjoittajia, mikä näkyy edellä nimimerkillä Atte kirjoittaneen nuoren runossa. Nuoret toteavat kirjoituksissaan, että vastoinkäymiset ovat lopulta kääntyneet heidän voimavarakseen. Kokemukset selviytymisestä vahvistavat nuorten uskoa selviytymiseen myös tulevaisuudessa.

”Samojen vuosien aikana, kun siskolla oli omat ongelmansa, pieni poika teki omia pieniä virheitään, oppi niistä, eikä antanut niiden toistua. Pieni poika varttui isommaksi pojaksi ja huomasi pärjäävänsä omassa elämässään. Eväät elämään oli saatu, niiden kerääminen vain kesti hieman kauemmin kuin muilla. Isoksi pojaksi varttunut pieni poika huomasi kuitenkin sen, että oikein käsiteltynä omat taustat voivat olla iso voimavara, joiden avulla elämän pienet murheet tuntuvat olemattomilta.” (Pieni poika)

Pieni poika -nimimerkillä kirjoittanut nuori ilmentää kirjoituksessaan, miten suurten vastoinkäymisten läpikäyminen ja niistä selviytyminen auttaa suhteuttamaan elämän pieniä vastoinkäymisiä niin, etteivät ne muserra ihmistä. Tuo saatu vahvuus on vaatinut asioiden käsittelyä ja omista virheistä oppimista, mutta lopulta kaikki koettu on kääntynyt nuoren

vahvuudeksi. Samanlaisia kokemuksia siitä, miten pienet vastoinkäymiset eivät suurista vastoinkäymisistä selviytymisen jälkeen enää nujerra ja miten vastoinkäymisistä selviytyminen on tuottanut tunteen omasta vahvuudesta, tuovat useat muutkin nuoret kirjoituksissaan esiin. Nimimerkin Milla kirjoituksesta käy ilmi, miten vaikeat elämänvaiheet ovat lopulta kääntyneet terveeseen ylpeyteen omasta itsestä ja uskoon itsestä selviytyjänä:

”Uskon, että monella sijaislapsella on samankaltainen tarina. Ne todistavat, että pienistä tytöistä ja pojista kasvaa vahvoja ja ehjiä ihmisiä. Me sijaislapset, jos ketkä, olemme elämän selviytyjiä.” (Milla)

Myös nimimerkillä Jennie kirjoittanut nuori kirjoittaa vastoinkäymisten vahvistaneen häntä:

*”Katson menneeseen,
pitkä on ketju vastoinkäymisten.
Katson menneeseen, on mittaamaton määrä tunteiden.
Nyt vahvempi oon, tiedän sen
sillä pinnalle jäin voimalla kaikkien vaikeuksien.”* (Jennie)

Samoin Selviytyjä-nimimerkillä kirjoittanut nuori, joka on jo kääntänyt katseensa menneistä tulevaisuuteen, kertoo vastoinkäymisten vahvistaneen häntä:

”Kaikki kokemukset ovat todella paljon vahvistaneet minua ja näkemyksiäni. Nyt on katse kohti tulevaisuutta ja odotan sitä innolla. Mutta sen lupaan, että omille lapsilleni en ikinä aiheuta samaa tuskaa, jonka sain siskoni kanssa kokea.” (Selviytyjä)

Selviytyjän kirjoituksessa näkyy tulevaisuuteen suuntautuminen ja halu toimia toisin. Nimimerkkien Jennie ja Selviytyjä kirjoituksista käy ilmi, että ainakin jollain tasolla he ovat pystyneet katsomaan menneeseen ja käymään läpi kokemiaan vaikeitakin asioita. Kenties tämä onkin edellytys sille, että vastoinkäymiset on saatu muutettua voimavaroiksi.

Varmasti kaikkien näiden nuorten kohdalla esimerkiksi omien lapsien saanti saattaa aktivoita vanhoja muistoja, joten uskon, että heidän etunsa on, jos he ovat ainakin jollain tasolla pystyneet käsittelemään menneitä. Tämän asioiden käsittelyn täytyy kuitenkin tapahtua nuoren omilla ehdoilla ja mikäli näyttää siltä, ettei nuori ole valmis asioita käsittelemään, on nuoresta huolta pitävän aikuisen syytä odottaa parempaa aikaa tälle keskustelulle.

6.3.2 Tulevaisuudenusko ja kiitollisuus

”Menneisyyteni on tehnyt minusta paljon vahvemman. Pikkujutut eivät hätkähdytä ja elämä tuntuu kuin uudelta, kun sitä vihdoinkin uskalletaan elää, täysillä. Ei tarvitse pelätä huomista eikä katua eilistä. Voi luottaa tulevaisuuteen ja ymmärtää olevansa ainutlaatuinen omien kokemuksensa kanssa. Silti ei tarvitse olla yksin, jossain on joku samojen asioiden kanssa etsimässä jotakuta. Ehkä se olet sinä.” (Tiina)

Tulevaisuudenuskoa nuorten tarinoissa ilmentävät viittaukset siihen, miten nuoret suuntaavat katseensa kohti tulevaa ja suhtautuvat siihen toiveikkain ja luottavaisin mielin ja innokkaasti. Osa nuorista kirjoittaa haaveilevansa oman kodin perustamisesta ja eräskin nuori kirjoittaa, ettei tahdo milloinkaan tuottaa omille lapsilleen samaa tuskaa, jonka hän on saanut sisarensa kanssa kokea.

Nuoret kannustavat kirjoituksissaan muita nuoria puhumaan ongelmistaan ja toivovat muillekin hyvää. Muutama nuori, joka on jo opiskelemassa, on valinnut alakseen sellaisen alan, jolla voi auttaa muita. Pieni poika -nimimerkillä kirjoittanut kuvaa tarinassaan, miten hänen omat kokemuksensa veivät hänet auttamistyön pariin:

”Tänä päivänä iso poika ei tunne pahaa oloa elämänsä alkutaipaleista, eikä nykyhetkessäkään ole valittamista. Elämässä tuntuu olevan kaikki kohdallaan. Ympärillä on tärkeitä ihmisiä ja opiskelu on vaihtunut työksi, jossa toisten pahaa oloa ei voi olla kohtaamatta, eikä pahaa oloa potuvia auttamatta.” (Pieni poika)

Omasta kodista haaveileva lapsi- ja perhetyöntekijäksi valmistuva nimimerkillä Lumikki kirjoittanut nuori on selviytynyt vaikeista elämänvaiheistaan, jotka ovat pitäneet sisällään sijoituksen lastenkotiin asumaan, muuton sijaisperheeseen, sairastumisen diabetekseen,

tapaamisten katkeamisen biologisten vanhempien kanssa heidän alkoholinkäyttönsä vuoksi ja karkailua sijaiskodista sekä lukemattomia poissaoloja koulusta. Lumikki kertoo selviytyneensä sijaisvanhempien huolenpidon ja sinnikkyuden avulla; sijaisperheen äiti on jossain vaiheessa vienyt häntä koululuokkaan asti, jotta nuori todella menisi kouluun. Hän sai kuin saikin peruskoulun käytyä ja pääsi opiskelemaan haluamaansa alaa ja löysi opintojen yhteydestä ystäviä ja poikaystävän. Myös välit biologiseen sukuun ovat parantuneet ja kaiken tämän jälkeen hän kirjoittaa kiitollisena:

”En aina ole ymmärtänyt asioita, joita biologiset vanhempani ovat tehneet, mutta kiitän heitä elämästäni. Kiitän myös perhettäni, en olisi voinut päästä parempaan perheeseen.”
(Lumikki)

Lumikin tarinassa näkyy, miten vaikeiden elämänvaiheiden kautta omalla ja läheisten ihmisten sinnikkyydellä on saatu positiivinen muutos aikaan. Lumikki ei mielestäni ole vain selviytynyt, vaan hän on myös voimaantunut: hän pystyy kaiken kokemansa jälkeen katsomaan kokonaistilannettaan kauempaa ja sen sijaan, että olisi katkera kohtaamastaan pahasta, hän on kiitollinen saamastaan hyvästä.

6.4 Yhteenveto

Nuorten kirjoittamista tarinoista käy ilmi, että mikäli lapsi tai nuori joudutaan lastensuojelun toimesta sijoittamaan kodin ulkopuolelle, on lapsen turvallisuuden tunteen kannalta tärkeää, että hänelle kerrotaan milloin ja mihin hän on menossa ja mahdollisuuksien ja lapsen iän huomioiden myös syyt tähän nuorta koskevaan suureen elämänmuutokseen. Lisäksi olisi toivottavaa, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi koko prosessin ajan aina syntymäkotinsa ongelmien alkamisesta lähtien siihen asti, kun nuori on turvallisesti saatettu aikuiseksi ja vielä tämän jälkeenkin.

Ihminen tarvitsee kokemuksen kuulumisesta johonkin ja jollekin. Kokemus siitä, että ei ole turha ja että kuuluu johonkin yhteyteen, on lapselle tärkeää. Kasvaakseen sisäisesti vahvaksi, lapsi tarvitsee kokemuksen kuulumisesta yhteyteen hänelle tärkeiden ihmisten kanssa. Tämä saattaa joskus unohtua nykyajan individualismia korostavassa maailmassa, jossa ihmisiä

houkutellaan ajattelemaan, että meidän tulisi olla kiinnostuneita vain itsestämme. Mikäli lapsi oppii kasvuympäristössään, että hänen tulee tulla toimeen omillaan vailla toisten tukea, lapsi pyrkii sopeutumaan tähän ja alkaa toteuttaa ulkonaisesti sitä, mitä uskoo, että häneltä odotetaan ja pyrkii pärjäämään ilman toisia ihmisiä. Kun tuo sama lapsi jossain elämänsä vaiheessa tarvitseekin toisen ihmisen apua ja hyväksyntää, hän ajattelee itsessään olevan jotain vikaa ja pyrkii tukahduttamaan tarvitsevuutensa. Tuon tarvitsevuuden ihminen saattaa tukahduttaa esimerkiksi päihteitä käyttämällä. Tämänkaltainen elämäntapa voitaisiin kenties estää viestimällä ihmiselle, että elämään kuuluu myös toisten ihmisten tarvitseminen, aina ei tarvitse pärjätä yksin. (Mattila 2011, 94–95.) Saamieni tulostenkin perusteella on todettava, että mahdollisimman pitkä sijoitus perheeseen olisi nuoren selviytymisen ja voimaantumisen kannalta hyödyllisin ratkaisu. Toisaalta tässä on huomioitava, että suurin osa kirjoittajista oli sijoitettu perheeseen eikä voida olettaa, etteivätkö myös laitoksissa elävät nuoret voisi selviytyä kokemastaan ja varmasti tilanne riippuu myös nuoren kokonaistilanteesta ja mahdollisen oireilun laadusta.

Sijoitetun lapsen tai nuoren ihmissuhteet sijaisperheen jäseniin, niin perheen vanhempiin kuin sisaruksiinkin, ovat merkityksellisiä niin turvallisuuden tunteen kuin vertaisuuden kokemustenkin kannalta. Ystävyysuhteet, harrastukset ja lapsen koulunkäynnistä huolehtiminen tuottavat lapselle onnistumisen kokemuksia, jotka tuottavat positiivisia asioita lapsen myöhempään elämään. Myös hyvä seurustelusuhde voi olla nuoren selviytymisen ja voimaantumisen kannalta tärkeä tekijä. Lapsen suhteista biologiseen sukuun tulee pitää huolta, mikäli se on mahdollista.

Koulunkäynnin merkitystä nuoren tulevaisuudelle ei voi vähätellä. Mikäli nuori saa suoritettua peruskoulun menestyksekkäästi, hänen mahdollisuutensa päästä haluamaansa opiskelupaikkaan kasvavat ja sijoittuminen nuorelle itselleen mielekkääseen työhön tulee todennäköisemmäksi, mikä taas osaltaan ennaltaehkäisee syrjäytymistä aikuisiässä. Nuoren on myös hyvä saada halutessaan säilyttää jonkinlainen konkreettinen muisto syntymäkodistaan ja perheestään itsellään ja hänelle on tarjottava selviytymisen edistämiseksi ammattiapua, mikäli nuoren tilanne sitä vaatii. Lisäksi tarinoiden perusteella välittyi jälkihuollon merkitys nuorelle itsenäistymisen tullessa ajankohtaiseksi. Vaikka nuori muuttaisi omilleen asumaan, hän kaipaa edelleen tukea ja turvaa elämänsä tärkeiltä ihmisiltä.

Onkin tärkeää, että nuori ei tippuisi täysi-ikäistytyään tai jälkihuollon viimeistään päättyessä, kun nuori on täyttänyt 21 vuotta, kuiluun, jossa hänen on yhtäkkiä pärjättävä aivan yksin, vaan että nuoren tulevaisuutta olisi mietitty jo etukäteen yhdessä nuoresta huolta pitävien tahojen kanssa. Kenenkään aikuistuminen, asuipa tämä sitten biologisten vanhempiensa tai muiden hänestä huolta pitävien ihmisten kanssa, ei tapahdu yhdessä yössä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Ihmisillä on tarve tulla nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Lapset eivät ole tässä asiassa mikään poikkeus, päinvastoin. Nähdynsi tuleminen on erityisen tärkeää lapsen omanarvontunnon ja itsetunnon rakentumisen kannalta, unohtamatta, että sitä kautta lapsi oppii luottamaan toisiin ihmisiin. Vaikka kaikkia lapsen tekoja ei aina voi hyväksyä ja lasta voi joutua rajoittamaan, on tärkeää, että lapsi itsessään tunteineen ja yksilöllisine persoonallisuudenpiireineen tulee hyväksytyksi. Toinen toistaan seuraavat vaikeat elämäntilanteet saattavat tehdä lapsen tunnemaailmasta hyvin negatiivisävytteisen ja raskaan ja onkin tärkeää, että lapsella on tarvittaessa mahdollisuus saada apua terapiasta. Lapsella on oikeus tulla nähdyksi erityisenä, ihailtuna ja arvostettuna läheistensä taholta. Lapsen lähiaikuisen tulisi pyrkiä luomaan lapselle uskoa tulevaan niin, että lapsi kokee, että hänelle tärkeä aikuinen uskoo, että lapsen elämästä voi tulla jotakin. (Mattila 2011, 30–32.) Saamieni tutkimustulosten perusteella voi todeta, että sekä kuuluminen johonkin että kuulluksi ja nähdyksi tuleminen todella näyttävät olevan sijoitettujen nuorten selviytymisen kannalta aivan ensisijaisia asioita. Kun nämä asiat ovat kunnossa, nuorella on mahdollisuus voimaantua niin, että hänen on mahdollista kääntää vaikeat elämäkokemuksensa voimavaraksi tulevaisuuttaan varten ja nuoren tulevaisuudenusko vahvistuu.

Tutkielmani alussa esittelin Tarja Pösön ajatuksen siitä, että se, mihin sosiaalisiin ongelmiin lastensuojelun kautta yhteiskunnassamme puututaan, viestii siitä, mitä pidetään minäkin aikakautena sopimattomana (Pösö 2007, 76–77). Tällä perusteella on todettava, että tutkimukseeni poimimieni taustatietojen mukaan päihteet, lähinnä alkoholi, ja väkivalta näyttävät olleen 2000-luvun vaihteessa ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä suuri uhka lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnille. Toki näidenkin takana saattaa olla esimerkiksi pahoja mielenterveysongelmia. Unohtaa ei myöskään sovi ongelmien ylisukupolvisuutta: aikuinen, joka on tullut lapsena kaltoinkohdeksi, ei välttämättä kykene parempaan vanhemmuuteen kuin mitä on itse saanut. Tästäkin syystä onkin tärkeää, että lapsista ja nuorista pidetään hyvää huolta, jotta nämä negatiiviset ylisukupolviset laiminlyönnit eivät jatkuisi. Tähän pystyvät vaikuttamaan sosiaaliviranomaisten lisäksi kaikki, jotka välittävät lähimmäisestään. Silmien sulkeminen ongelmilta ei ole pitkäkestoinen ratkaisu missään asiassa.

Monet asiat, joita onnekkaimmassa tilanteessa elävät ihmiset pitävät itsestäänselvyyksinä, näyttävät mahdollistuneen tarinoita kirjoittaneille nuorille vasta sijoituksen kautta. Lapsen tai nuoren turvallinen kiintyminen häntä hoitavaan aikuiseen on hänen kehityksensä kannalta erittäin tärkeää. Kohtaamiset lasta arvostavien ihmisten kanssa auttavat luottamaan elämään ja muihin ihmisiin. Myös hyvät käytöstavat auttavat nuoria tulemaan toimeen muiden ihmisten kanssa ja kehittävät heidän sosiaalisia taitojaan ja mahdollisuuksiaan pärjätä elämässä paremmin. Nuoret, jotka ovat lopulta itse uskaltaneet kertoa jollekin aikuiselle tai viranomaiselle kaltoinkohtelustaan, ovat mielestäni jopa poikkeuksellisen rohkeita. Saattaa jopa olla, että kun lapset lopulta kertovat olosuhteistaan kotona, vaikeudet ovat tuossa vaiheessa jatkuneet jo hyvin pitkään ja lapsen ainoa toivo on kertoa asiasta jollekin ulkopuoliselle. Siksi onkin tärkeää, että kun lapsi tällaista jollekin aikuiselle kertoo, asiaan suhtaudutaan aina vakavasti ja lasta uskotaan ja asiasta tehdään lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluviranomaiset hoitavat osaltaan tilanteen lopullisen arvioinnin.

Mahdollisen jatkotutkimuksen tälle tutkimukselle voisi toteuttaa kysymällä sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä heidän näkemyksiään siitä, miten ja millä keinoin he uskovat ja ovat työssään nähneet nuorten selviytyvän. Tämän jälkeen tuloksia voisi verrata toisiinsa ja käydä eräänlaisen vuoropuhelun nuorten näkemysten ja sosiaalityöntekijöiden näkemysten välillä. Jatkotutkimusta voisi täydentää pyrkimällä etsimään muutaman selviytymistarinoita kirjoittaneista nuorista ja pyytää heitä kirjoittamaan tarinan siitä, missä he ovat nyt ja myös kommentoimaan aikaisemmin kirjoittamaansa tarinaa. Näin tutkimukseen saataisiin laajuuden lisäksi myös pitkittäistutkimuksen elementtejä.

Entä mihin lopputulokseen päädyin voimaantumisen ja selviytymisen välisen suhteen tiimoilta? Lähdin tutkielmassani liikkeelle siitä ajatuksesta, että selviytyminen ja voimaantuminen linkittyvät ilmiöinä vahvasti toinen toisiinsa. Oletin, että ne ovat kuin sisarukset, joilla on kaikki mahdollisuudet olla hyvin läheisiä, mutta on myös mahdollista, että niiden suhde on lähinnä virallisen muodollinen. Juha Siitonen (2004) on todennut, että voimaantumisprosessiin liittyy itsetuntemuksen kasvattaminen ja itseä koskevien uskomusten prosessointi, jotka osaltaan lisäävät valmiuksia selviytyä.

Oma näkemykseni on, että ihminen todella voi selviytyä voimaantumatta. Voimaantuminen on jotakin enemmän kuin pelkkä selviytyminen, joka voi olla hyvin tilannesidonnaista.

Toisaalta on todettava, että ilmiöt kietoutuvat monin tavoin toisiinsa eikä niitä aina pysty selkeästi erottamaan toisistaan. Tutustuttuani sekä selviytymistä että voimaantumista käsittelevään kirjallisuuteen uskon, että selviytyminen voi synnyttää voimaantumista ja voimaantuminen taas lisää ihmisen kykyä selviytyä, aivan kuten Siitonen (2004) on todennut. Ajattelen, että ihminen voi esimerkiksi selviytyä sodasta hengissä, mutta hän voi olla lopun elämäänsä traumatisoitunut asian takia. Jos taas henkilö selviää sodasta hengissä ja voimaantuu tästä kokemuksesta, hän saattaa vaikkapa alkaa tarjota vertaistukea muille saman kokeneille, jolloin voi ajatella henkilön myös voimaantuneen selviytymisen lisäksi. Sosiaalityön asiakas voi selviytyä itse aiheuttamastaan rahapulasta, kun hänelle myönnetään toimeentulotukea, mutta tämä ei tarkoita automaattisesti sitä, että hän voimaantuu niin, että jatkossa hallitsee raha-asiansa. Lisäksi uskon, että sairaalan sosiaalityössä taas voi kohdata tilanteen, jossa parantumattomasti sairas ihminen voimaantuu viimeisinä elinvuosinaan, mutta ei kuitenkaan selviydy hengissä.

Oman elämän pohdinta eli reflektio on ihmisille hyvin ominaista toimintaa, jonka kautta ihminen rakentaa minuuttaan. Tarinoiden kertominen voidaankin nähdä persoonallisen kasvun välineenä. (Syrjälä 2010, 248.) Omat uskomuksemme ja ajatuksemme muokkaavat erilaisten elämäntapahtumien meissä aiheuttamia tunteita. Tunteitamme eivät siis aiheuta tapahtumat sinänsä, vaan se, mitä ajattelemme tai kuvittelemme tapahtuneen. Sama tapahtuma voi aiheuttaa eri ihmisissä erilaisia tunteita. Tapahtumat, ajatukset tapahtuneesta ja tästä aiheutuneet tunteet ja toiminta ovat kaikki yhteydessä toisiinsa. Yhtä osa-aluetta muuttamalla voi aikaansaada muutoksia muillakin osa-alueilla. (Jakobson & Wiegand 1995, 18.) Tätä ajattelutapaa soveltamalla voi ajatella, että tutkielmani keskiössä olevat sijoitetut lapset ja nuoret ovat tuottaneet selviytymistarinoita kirjoittamalla itselleen kokemuksen itsestään selviytyjänä ja tämä on saattanut osaltaan vahvistaa heidän identiteettiään selviytyjänä. Nuoret, joiden biologiset vanhemmat eivät ole pystyneet pitämään heistä huolta, eivät ole juurikaan voineet vaikuttaa tästä aiheutuvien tapahtumien kulkuun, mutta he voivat ainakin jossain määrin vaikuttaa siihen, mitä he tapahtumista ajattelevat ja tätä kautta myös siihen, mitä he lopulta tuntevat. Tähän nuoret uskoakseni tarvitsevat meidän aikuisten tukea.

Kaikki nämä nuoret ovat rohkaistuneet kirjoittamaan selviytymisestään ja onkin toivottavaa, että jo itse kirjoittamisprosessi on edesauttanut heitä käsittelemään asioita niin, ettei heistä tulisi menneisyytensä vankeja. Tie on varmasti pitkä, mutta kaikki he ansaitsevat uuden alun

ja turvallisen elämän. Vaikka elämä tuo joskus kohtuuttomia ja itsestä riippumattomia vastoinkäymisiä eteemme, toivoa kuitenkin on aina. Tämä näkyy myös nimimerkillä Milla kirjoittaneen nuoren sanoissa:

”Me sijaislapset, jos ketkä, olemme elämän selviytyjiä.” (Milla)

LÄHTEET

Allardt, Erik (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.

Arkimies, Kirsikka (2008) Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Kirjapaja.

Ayalon, Ofra (1995) Selviydyn! Yhteisön tuki ja selviytyminen. Suom. Kimmo Absetz. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Punainen Risti, Suomen Mielenterveysseura.

Bardy, Marjatta & Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 263.

Becker-Weidman, Arthur (2013) Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia pähkinänkuoressa: näyttöön perustuva tehokas hoitomenetelmä. Suom. Asmo Hara ja Liisa Ritanen. Tampere: PT-Kustannus.

Berelson, Bernard (1952) Content Analysis in Communication Research. Glencoe, IL: Free Press.

Borodkina, Olga & Törrönen, Maritta & Samoylova Valentina (2013) Empowerment as a current trend of social work in Russia. Teoksessa Maritta Törrönen, Olga Borodkina, Valentina Samoylova & Eveliina Heino (toim.) Empowering Social Work: Research and Practice. Kotka: Palmenia Centre for Continuing Education, University of Helsinki, Kotka Unit, 22–35.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41105/empowering_social_work.pdf?sequence=1
Viitattu 5.10.2014

Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa – Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Acta Universitatis Tamperensis 1713.

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.

- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Ford, Martin E. (1992) *Motivating humans: goals, emotions, and personal agency beliefs*. Newbury Park, CA: Sage Publications Inc.
- Hakala, Juha T. (2010) Tutkimusmenetelmän valinnasta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 12–25.
- Heikkilä, Jorma & Heikkilä, Kristiina (2005) *Voimaantumisen työyhteisön haasteena*. Porvoo-Helsinki: WSOY.
- Heikkinen, Hannu L. T. (2010) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 143–159.
- Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna (2009) *Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 46/2009*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2004) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hughes, Daniel A. (2011) *Kiintymyksen keskeinen vanhemmuus: Toimivuutta kasvatukseen*. Suom. Liisa Ritanen. Tampere: PT-kustannus.
- Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 696.
- Jakobson, Marjatta & Wiegand, Eira (1995) *Muutosvoima minussa – Nuoren selviytyminen arkielämän paineissa ja kriisitilanteissa*. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Kivipelto, Minna & Kotiranta, Tuija (2011) *Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointi – Miten voisimme edistää sitä sosiaalityössä?* *Janus* vol. 19 (2) 2011, 122–142.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Tampere: Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1307.
- Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) *Sisällön analyysi*. *Hoitotiede* 11, 31–2.

Laitinen, Merja (2002) Insestitilanteen ulottuvuuksia. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) Pahan kosketus – ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus, 63–85.

Lamponen, Tuuli (2011) SELVIITYMISTARINOITA – tunnenarratiivit nuorten sijaishuoltokokemuksissa. Pro gradu -tutkielma.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82832/gradu05308.pdf?sequence=1>

Viitattu 6.10.2014

Lastensuojelu 2012 (2013) Tilastoraportti 30/2013. Suomen virallinen tilasto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5

Viitattu 22.9.2014

Lastensuojelu.info (2014) Sanasto. Lastensuojelun keskusliitto.
<http://www.lastensuojelu.info/fi/sanasto.html>

Viitattu 30.8.2014

Laurila, Anja (2008) Nuoren itsenäistymisen tukeminen. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin – perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–122.

Lazarus, Richard S. & Folkman, Susan (1984) Stress, Appraisal and Coping. New York: Springer Publishing Company.

Maslow, Abraham H. (1943) Conflict, frustration and the theory of threat. J. abnorm. (soc.) Psychological Review 50, 370–396.

Mattila, Kati-Pupita (2011) Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Merton, Robert (1957) Social theory and social structure. New York: Free Press.

Pesäpuu ry (2009) Pinnalla – tarinoita selviytymiseen nuorilta nuorille. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Pietarinen, Juhani (2002) Eettiset perusvaatimukset tutkijan työssä. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 58–69.

Pietarinen, Juhani & Launis, Veikko (2002) Etiikan luonne ja alueet. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 42–57.

Pruuki, Heli & Timoria, Marjo & Väättäinen, Markku (2013) Pari suhteessa – Tunne itsesi, uskalla rakastaa. Helsinki: Otava.

Pösö, Tarja (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 65–82.

Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Research History (2012) Maslow's Hierarchy of Needs. Alkuperäinen julkaisu teoksessa Psychological Review 50, 370–396. WordPress.
<http://www.researchhistory.org/2012/06/16/maslows-hierarchy-of-needs/> Viitattu 1.6.2014

Rolin, Kristina (2002) Tieteen etiikka metodologian näkökulmasta. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 92–104.

Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija (2011) Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro.

Rostila, Ilmari (2001) Tavoitelähtöinen sosiaalityö – voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Saastamoinen, Kati (2010) Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Siitonen, Juha (1999) Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulun yliopisto.

Siitonen, Juha (2004) Empowerment as enablement - Opettajat oppimisen mahdollistajina sekä ihmisarvon, voimaantumisen, luovuuden ja humanimman yhteiskunnan edistäjinä. Vastuupettajien koulutusmateriaali.

<http://www2.kyamk.fi/dl/Kielet/Seminaari04/Siitonen.pdf> Viitattu 8.12.2013

Syrjälä, Leena (2010) Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 247–261.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-4. painos. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuovila, Pirjo (2008) Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin – perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–76.

Törrönen, Maritta & Borodkina, Olga & Samoylova, Valentina & Heino, Eveliina (toim.) (2013) Empowering Social Work: Research and Practice. Kotka: Palmenia Centre for Continuing Education, University of Helsinki, Kotka Unit.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41105/empowering_social_work.pdf?sequence=1
Viitattu 5.10.2014

Ungar, Michael (2005) Pathways to Resilience Among Children in Child Welfare, Corrections, Mental Health and Educational settings: Navigation and Negotiation. Child & Youth Care Forum 34(6), 423–444.
http://www.tlpresources.ca/policyresearch_conference_NDRY_2008/Michael_Ungar-ChildreninWelfare2.pdf
Viitattu 5.10.2014

Väliavaara, Christine (2008) Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin – perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 77–98.

Lait ja asetukset

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 Finlex - Ajantasainen lainsäädäntö
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
Viitattu 1.6.2014

Haastattelut

Barkman, Johanna (2011) Tuuli Lamposen ja Pesäpuu ry:n kehittämispäällikkö Johanna Barkmanin välinen puhelinhaastattelu 8.2.2011.